Рассмотрено
на заседании ШМО учителей гуманитарного цикла
Протокол № 1
от «26»августа 2022 г.
Руководитель ШМО
_____/ Гумарова А.А../

Согласовано
на заседании МС школы
Протокол №1
от «27»августа 2022г.
Заместитель директора по УР
_____/ Латыпова Л.Р./

«Утверждаю»
Директор школы
_____ Бадахшин Р.Н.
Введено в действие приказом
№ 114 ОД » от «29»августа 2022г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по родной (татарской) литературе
учителя муниципального бюджетного
общеобразовательного учреждения
Иж-Бобьинской средней общеобразовательной школы
имени Братьев Буби Агрызского муниципального района
Республики Татарстан
Ибрагимовой Раузы Хусяиновны
Для 5-9 классов

Принято на заседании
педагогического совета
протокол № 1
от «29» августа 2022 г.

2022-2023 учебный год

Аңлатма язуы

Татар балалары өчен әдәбият укытуның төп максаты

Гомуми төп белем бирә торган мәктәпләрдә татар әдәбияты предметы укучыларга әдәби белем бирүне, әдәби әсәрне, язучы иҗатын аңлау өчен кирәкле иҗади һәм теоретик күнекмәләр формалаштыруны, милли мәдәнияткә кагылышлы мәгълүматлар җиткерүне үз эченә ала. Урта сыйныфларда әдәбиятны укытуның **төп максаты** булып матур әдәбият әсәрләрен форма һәм эчтәлек берлегендә аңларга һәм анализларга өйрәтү, логик фикерләү сәләтен үстерү һәм камилләштерү, балаларның рухи дөньяларын баету тора. Бу процесс өч – гамәли, гомуми белем бирү, тәрбияви - яссылыкларны берләштереп алып барылырга тиеш. Әлеге максат түбәндәге **бурычларны** алга куя:

- укучының төп әдәби-тарихи мәгълүматларны һәм әдәби-теоретик төшенчәләрне белүенә ирешү һәм анализ барышында кулланырга күнектерү;
- укучыда матур әдәбият әсәрләрен мөстәкыйль уку ихтыяҗы булдыру;
- укучының телдән һәм язма сөйләмен үстерү;
- укучыда үз милләтенә, аның әдәбиятына, мәдәниятенә карата хөрмәт, дөньяга гуманлы караш, гражданлык тойгысы, патриотизм хисләре, үз милләтенең, шушы төбәктә яшәүче башка халыкларның мәдәни кыйммәтләренә хөрмәт хисләре тәрбияләү.

УКЫТУНЫҢ ПЛАНЛАШТЫРЫЛГАН НӘТИҖӘЛӘРЕ

Гомуми төп белем бирүче мәктәпләрдә татар әдәбияты предметын үзләштерү нәтиҗәсендә укучыларда әдәби әсәрне аңлау-бәяләү күнекмәсе булдырыла, әхлакый позиция һәм эстетик зәвык тәрбияләнә, иҗади фикерләү үстерелә, һәм болар дөньяга карашны, тормышны бәяләү чарасына әверелергә тиеш.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **гомуми (метапредмет) нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:

- укучыда әдәби әсәрне аңлап укырлык, мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру, әдәбиятка мәхәббәт тәрбияләү;
- сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итәргә өйрәтү;
- язу һәм сөйләм осталыгын үстерү, мәсьәләне аңлый, гипотеза куя, материалны төркемли, үз фикерен дәлилли, кирәк икән – үзгәртә-төгәлләштерә, нәтиҗәләр чыгара, материалны гомумиләштерә белергә, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алырга һәм бер үк вакытта башкалар белән бергәләп эшләргә күнектерү;
- баланың үз эшчәнлеген һәм әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белүенә, мөстәкыйль карарлар кабул итә һәм аларны җиренә җиткереп үти алуына ирешү;
- төрле чыганаклар белән эшләргә, аларны табарга, мөстәкыйль рәвештә кулланырга, төркемләргә, чагыштырырга, анализларга һәм бәяләргә өйрәтү.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **предмет нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:

Танып-белү өлкәсендә:

- аерым төр һәм жанрга караган әсәрләрне аңлап укый һәм кабул итә, эчтәлеген кабатлап (аерым очракларда текстны яттан) сөйли, кирәк чакта тексттан өзекләр китерә алуга ирешү;
- укыган әдәби әсәрнең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алуына, аның нинди төр һәм жанрга каравын аеруына ирешү;
- укучының классик әдипләрнең тормыш һәм иҗат юлларының төп фактларын белүе;
- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгарып, укыган буенча тезислар һәм план төзү, геройларга характеристика бирү, сюжет, композиция үзенчәлекләрен, махсус сурәтләү чараларының ролен билгеләү күнекмәсе булдыру;
- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашырга, оппонентларның фикерен исәпкә алып, үз карашларын расларга һәм дәлилләргә, әдәбият белеме төшенчәләренә мөрәҗәгать итәргә өйрәтү.

бәяләү өлкәсендә:

- милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күңелдән уздырып кабул итәргә өйрәтү;
- әдәби әсәрләргә шәхси мөнәсәбәт һәм бәя булдыру;
- өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белүенә ирешү;
- автор позициясен ачыклый алу һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсен формалаштыру.

эстетик яктан:

- әдәби әсәрнең образлы табигате хакында гомуми мәгълүматый күзаллау булдыру, аның эстетик кыйммәтен тою хисе тәрбияләү;
- баланың әдәби текстны эстетик бөтенлекле, шул ук вакытта әдәби һәм тел-сурәтләү алымнарының, образлылыкның үзенчәлекләрен һәм әһәмиятен аңлап бәяли белүенә ирешү;
- рус һәм татар телендәге әдәби әсәрләрне чагыштырып бәяләргә, геройларның, әхлакый идеалларның охшаш һәм аермалы якларын билгеләргә өйрәтү.

Бүгенге яшүсмер укучы алдагы буын укучылардан нык аерыла, телевидение, радио, интернет һ.б. бик күп мәгълүмат чаралары тирәлегендә үскән һәм тәрбияләнгән бала бай мәгълүматлы була, әмма еш кына әлеге мәгълүматлар аның рухи дөньясына тискәре йогынты да ясый. Шуңа күрә **шәхси нәтиҗәләр** арасында түбәндәгеләре аерым әһәмияткә ия:

- укучының җаваплылык хисен активлаштыру;
- укуга һәм хезмәткә уңай мөнәсәбәт булдыру;
- баланың үзаңын үстерү, милләтне, ватанны яратырга өйрәтү, горурлык һәм гражданлык хисләре тәрбияләү;
- әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;
- төрле чыганаклардан (сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет-ресурслар һ.б.) танып-белү һәм коммуникатив ихтыяҗларны канәгатьләндерерлек мәгълүматлар табарга күнектерү.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **предметара нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:

- укучыларда әдәбиятны сәнгатьнең башка төрләре ярдәмендә мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру һәм әдәбият–сәнгать белән даими кызыксыну формалаштыру;
- татар теленә бәйләнештә, туган телнең матурлыгына һәм байлыгына хөрмәт тәрбияләү;
- мәдәниятара бәйләнешләрне саклау, укучының башка милләтләр мәдәнияте һәм әдәбиятыннан мәгълүматлы, башка халыкларның сүз сәнгатенә хөрмәтле мөнәсәбәттә, толерант булуына ирешү.

ӘДӘБИЯТ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЭЧТӘЛЕГЕ

Урта сыйныфларда әдәбият укыту әдәби мирасның иң камил әсәрләре, аерым язучылар иҗаты белән укып танышу һәм аларны өйрәнү, тикшерү–анализлау һәм нәтиҗәләр ясауга, бәяләүгә йөз тота. Укучыларда язучыларның тормышы, иҗаты турында (биографик), әдәбият тарихы, аның төрле этаплары, аерым чорлар әдәбиятының йөзен билгеләгән әсәрләр, язучылар турында өстәмә, әдәби әсәрне, иҗатны тирәнтен анализлау өчен кирәк булган өстәмә теоретик, әдәби әсәрне чор белән бәйләп характерлаучы, чорның сыйфатларын, төп кыйммәтләрен табу өчен кирәкле мәгълүматларның тупланууы мөһим.

Урта сыйныфларда татар әдәбиятының аерым чорлары үзара бәйләнешле өйрәнелә башлый, аерым фольклор үрнәкләре, аларга анализ аша поэтик-фәлсәфи йөкләмәне, эчке, субъектив мәгънәне табу күнекмәләре формалаштырыла – болар әдәби иҗатка карата күзаллау булдыруда катнаша. Әдәби үрнәкләр белән танышу эше өч төрдә алып барыла: аерым әдәби әсәрләр уку һәм анализлау, аерым берләре укып фикер алышу, кайберләре сыйныфтан тыш уку өчен тәкъдим ителә. Әмма һәр очракта да алда куелган критерий һәм таләпләр истә тотыла.

Әдәбият тарихы

Әдәбият тарихын өйрәнү халык авыз иҗатыннан башлана.

Халык авыз иҗаты

Халыкның милли, рухи мәдәният хәзинәсе буларак халык авыз иҗаты. Фольклор әсәрләренең үзенчәлекле сыйфатлары, аларда гомумкешелек кыйммәтләренең зур урын тотуы. Халык авыз иҗатында образлар бирелеше. Фольклорда дөнья сурәте: каһарманлык, яхшылык һәм явызлык, яшәеш һәм кеше, кеше һәм табигать хакында күзаллаулар.

Халык иҗатының язма әдәбият үсешенә, әдәби телгә зур йогынты ясавы. Фольклорның төп жанрлары. Әкиятләр, жанрлык сыйфатлары, жанр төрләре. Җыр жанрына хас сыйфатлар. Җырларны төркемләү. Татар халык җырларына хас үзенчәлекләр. Көй һәм сүз. Кыска жанрлар: табышмаклар, мәзәкләр, мәкальләр һәм әйтемнәр. Бәетләр. Риваятьләр һәм легендалар, аларга хас үзенчәлекләр. Мифлар. Мифларның килеп чыгышы хакындагы карашлар. Мифларны төркемләү. Татар халык мифлары. Дастан жанрына хас сыйфатлар.

Халык авыз иҗаты поэтикасы (фантастик яки мифологик сюжет һәм детальләрдәге чынбарлыкка охшату; сурәтләү чаралары буларак кабатлау, каршылык, чиктән тыш арттыру, кечерәйтү, чагыштыру һ.б.). Татар халык авыз иҗатының башка халыклар фольклоры белән аваздашлыгы һәм аермалы яклары.

Әдәбиятның барлыкка килүе, татар әдәбиятының фольклор һәм ислам мифологиясе белән бәйләнешләре. Фольклор жанрларының әдәбиятка күчүе.

Борынгы, урта гасырлар һәм XIX гасыр татар әдәбияты

Борынгы һәм урта гасырлар татар әдәбиятының шәрык әдәбиятына йөз тотып үсү-үзгәрүе, ислам идеологиясенә, фәлсәфәсенә нигезләнүе. Тотрыклы мотивлар: гадел идарәче, мәрхәмәтлелек, игелекле исем–ат, әхлаклылык, камил инсан һ.б. Урта гасырлар әдәбиятында романтик мотивлар. Үгет–нәсыйхәтчелек.

Татарларда мәгърифәтчелек хәрәкәте. Аңлы-белемле, мәгърифәтле шәхес концепциясе, аның бирелеш үзенчәлекләре. Сүз сәнгатендә яңа төр һәм жанрларның аерымлануы. Бу чор әдәбиятында төп тема һәм мотивлар буларак аң-белем, мәгърифәт, әхлак, тәрбия. Татар милләтенең уяныргa, үсәргә тиешлеге, хатын-кыз язмышы, алдынгы, бигрәк тә рус мәдәниятенә йөз тоту кебек мәсьәләләрнең көнүзәктә торуы. Әсәрләрдә төп конфликт буларак искелек һәм яңалык көрәше.

XX йөз — XXI йөз башы татар әдәбияты

XX гасыр башында сүз сәнгатенең шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәни казанышларын үзләштерүе. Милләт проблемасының үзәккә куелуы, язучыларның әхлакый, фәлсәфи һәм әдәби–эстетик эзләнүләре, тәҗрибәләр. Яңа тип геройлар мәйданга чыгу.

1920-1930 елларда әдәбиятның каршылыклы үсеше. Традицияләрне дәвам итүче әсәрләр. Яңа тормыш төзү хакында сөйләүче әсәрләр. Бөек Ватан сугышы, аның әдәбиятка тәэсире. Төп тема-проблемалар. Әдип һәм җәмгыять мөнәсәбәте.

XX гасырның икенче яртысында татар әдәбиятының милли нигезләргә кайтуы. Шушы чорда яңа жанрларның, тема-мотивлар, әдәби формаларның аваз салуы. Әдәбиятның яңалыкка омтылышы: яңа иҗади агымнарга, жанр формаларына, темаларга мөрәҗәгать итү, әдәби герой мәсьәләсендә эзләнүләр. Азатлык, шәхес иреге, фикер хөрлеге мәсьәләләренең куелышы.

XX-XXI гасыр чигендә татар әдәбиятының тагын бер тапкыр үзгәрүе, яңа дулкын булып күтәрелүе. Совет һәм постсовет заманына тәнкыйди бәя биргән, шәхес һәм җәмгыять каршылыгы ноктасыннан, ил тарихындагы олы этапларның сурәтен тудырган әсәрләр язылу. Психологик башлангычның алга чыгуы аша шәхес тормышы, эчке дөньясының тарихи–иҗтимагый чынбарлыктан өстен булуын раслау.

Дөнья әдәбиятының барышы. Татар, рус һәм чит ил әдәбиятлары арасында күптөрле бәйләнешләр. Мәңгелек темалар һәм образлар.

Әдәбият теориясе

Әдәби төр һәм жанрлар. Эпос, лирика һәм драма төрләре. Жанр. «Жанр хәтере». Эпик жанрлар: роман, повесть, хикәя. Лирик жанрлар: пейзаж лирикасы, гражданлык лирикасы, күңел лирикасы, фәлсәфи лирика. Шәркый жанрлар системасы. Драма жанрлары: комедия, трагедия, драма. Лиро-эпик жанрлар: сюжетлы шигырь, мәсәл, баллада, нәсер, поэма. Төрара формалар: сәяхәтнамә.

Сәнгать төре буларак әдәбият. Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. Сүз сәнгатендә тормыш моделен төзү үзенчәлекләре. Тормышны һәм кешенең бай рухи дөньясын танып–белү чарасы буларак әдәбият. Аның әхлакый һәм эстетик яктан кешегә йогынтысы.

Әдәби әсәрдәге образлылык. Образ, символ, деталь, аллегория. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар. Персонаж, характер, тип. Лирик герой, хикәяләүче, лирик “мин”, автор образы, автор позициясе. Табигать образы, әйбер образы, мифологик образ, фантастик образ, архетип.

Әдәби әсәр. Эчтәлек һәм форма. Эчтәлек: вакыйга, күренеш, яшерен эчтәлек, контекст. Конфликт, сюжет, сюжет элементлары. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья. Пейзаж, портрет. Психологизм. Әдәби әсәрдә урын һәм вакыт, хронотоп. Текст: эпиграф, багышлау, көчле позиция.

Әдәби иҗат. Сәнгати алымнар һәм стиль. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция). Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Әдәби сөйләм: хикәяләү, сөйләшү (диалог), сөйләү (монолог). Лирик чигенешләр. Тезмә һәм чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Ритм һәм рифма, тезмә, строфа. Шигырь төзелеше. Көлке: юмор, сатира, сарказм, шарж. Язучы стиле: көлке, тәнкыйди, фаҗигале, экзистенциаль, публицистик һ.б. башлангычлар.

Әдәбият тарихы. Традицияләр, яңачалык. Дини әдәбият, дөньяви әдәбият.

Әдәби барыш. Әдәби процесс (барыш); чор әдәбияты.

5сыйныф

Халыкның милли, рухи мәдәният хәзинәсе буларак халык иҗаты. Аның сәнгать төрләре формалашуга йогынтысы. Халык иҗатының бер төре буларак халык авыз иҗаты. Аның әсәрләрендә гомумкешелек хыяллары, идеалларының чагылуы. Халык авыз иҗатының матур әдәбият белән бәйләнешләре: уртаклыгы һәм үзенчәлекле аермалары. Халык авыз иҗатының төп жанрлары, жанр сыйфатлары**.**

Әкиятләр: жанр төрләре, үзенчәлекле сыйфатлары. “Ак бүре” әкияте (кыскартып). “Үги кыз”, “Аю белән төлке” әкиятләре.

Җырлар: татар халык җырларына хас үзенчәлекләр. Көй һәм сүзләр тәңгәллеге. “Моң” төшенчәсе. Җырларны төркемләү. “Иске кара урман”, ”Гөлҗамал”,”Туган ил”,”Яшә, Республикам!”,”Ай былбылым”; кыска җырлар - дүртюллыклар; тарихи җырлар: “Болгар иленең кызлары”,”Пугач явы”.

Кыска жанрлар: мәкальләр һәм әйтемнәр. табышмаклар, мәзәкләр. “Хуҗа Насретдин мәзәкләре”. Бәетләр. “Сак-сок” бәете.

Риваятьләр, легендалар: аларга хас үзенчәлекләр; жанр сыйфатлары.“Янмый торган кыз”,”Иске Казан каласының корылуы”,”Шәһәр нигә Казан дип аталган”,”Әллүки”,”Зөһрә кыз”,”Кеше гомере ничек корылган”.

Халык авыз иҗатында образлар; әсәрләрдә дөнья сурәте; табигать һәм кеше, яшәеш һәм кеше турында күзаллаулар. Халык авыз иҗаты поэтикасы, язма әдәбият үсешенә, әдәби телгә зур йогынтысы.

Әдәби әкиятләр: халык әкиятләре белән уртаклык; сәнгатьлелек сыйфатлары, әдәби әсәр буларак алым һәм сурәтләү чаралары.

Г.Тукайның “Шүрәле” әкияте.

Җ.Тәрҗемановның “Тукран малае Шуктуган” әкияте.

Әхмәт Фәйзинең “Аучы мәргән белән Болан кыз” әкияте.

Рабит Батулланың “Курай уйный бер малай” әкияте.

Фәнис Яруллинның “Зәңгәр күлдә ай коена”,”Кояштагы тап”әкиятләре.

Хикәя: жанр сыйфатлары; әсәрнең катламнары - вакыйгалар, күренешләр, хис- кичерешләр; кеше образлары - төп герой, ярдәмче геройлар, җыелма образлар; хикәяләүче образы, автор позициясе.Фатих Әмирханның “Ай өстендә Зөһрә кыз”,”Нәҗип” хикәяләре.

Мәсәл. Тереклек, җансыз предмет образлары ярдәмендә, читләтеп, кеше сыйфатларын һәм тормышын тасвирлау. Хикәяләп яки тезмә

рәвештә язылуы; фикер-идеяләрнең аллегория ярдәмендә белдерелүе.

Мәҗит Г афуриның “Сарыкны кем ашаган?” мәсәле.

Габдулла Тукайның “Ике сабан” мәсәле.

Сәнгатьтөре буларак матур әдәбият; чәчмә һәм тезмә әсәр; аларның сәнгатьчә сурәтләү алымнары, чаралары.

Шигърият.

Габдулла Тукайның “Пар ат”,”Туган җиремә”,”Туган авыл” шигырьләре.

Шәүкәт Галиев. Балалар әдәбиятындагы урыны; геройлары, образлар дөньясы. “Һәркем әйтә дөресен”,”Тереклек суы”,”Курыкма, тимим!”, “Тарихтан сабак”,”Өйгә бирелгән эш”,”Онытылган, өйдә калган” шигырьләре. (4 сәг.)

Бәйләнешле сөйләм үстерү - 8 сәгать

Ятлау һәм сәнгатьле итеп сөйләү өчен әсәрләр:

1. Г.Тукайның “Шүрәле” әсәре, 1 - бүлек.
2. Г.Тукайның үзегез яраткан шигыре.
3. Ф.Яруллинның “Сез иң гүзәл кеше икәнсез” шигыре.
4. Укытучы яки укучылар сайлап алып, Ш.Галиевнең бер шигыре.

Инша язу өчен үрнәк темалар:

1. Әкият геройларының көрәш максатлары һәм җиңүгә китергән сәбәпләр, шартлар (өйрәнгән әсәрләр мисалында).
2. “Сак-сок”бәетендә тасвирланган халык акылы һәм синең үз нәтиҗәләрең.
3. Әдәби әкиятләрдә табигать һәм кеше образларына салынган фикерләр, нәтиҗәләр (өйрәнгән әсәрләр мисалында).
4. ”Минем туган җирем” (Г.Тукай һәм башка язучыларның әсәрләрен файдаланып, һәркем үз образын иҗат итә).

Дәрестән тыш уку өчен - 4 сәгать

1. “Гөлчәчәк” татар халык әкияте.
2. Ләбиб Лерон. Шаян хикәяләр, шигырьләр, әкиятләр.
3. Фаил Шәфигуллинның “Акмөгез”хикәясе.
4. Вакытлы матбугат басмалары

6нчы сыйныф

Мифлар. Дөньяны үзләштерүнең беренче баскычы буларак мифология әдәби әсәр. Алып кешеләр. Зур кешеләр. Җил иясе җил чыгара.

Эчтәлек һәм форма.

К.Насыйрин «Әбүгалисина» повесте . Образларга чагыштырма характеристика.

Г.Ибраһимов. «Алмачуар» хикәясе

Г.Рәхим. «Яз әкиятләре» хикәясе

Дәрдемәнд. «Видагъ»,“Каләмгә хитаб”

С Рәмиев. «Уку»,“Авыл”шигырьләре
Г.Камал. «Беренче театр» комедиясе
Г.Тукайның «Исемдә калганнар» истәлеге
Лирик жанрлар: пейзаж лирикасы; табигать образлары.
Һ. Такташ. “Урман”, “Пи-би-бип”, ”Болай гади җыр гына” шигырьләре
И.Газиның «Кояш артыннан киткән тургай” хикәясе.
Р.Батулла. «Имче», “Көчек”,”Чагыр” хикәяләре.
Ф.Яруллинның “Ак төнбоек” хикәясе.
Р.Миңнуллин шигырьләре “Энекәш кирәк миңа!” “Әни, мин көчек күрдем” “Шундыйминем туган ягым”, “Кайтыйк ла үзебезгә!”
М.Җәлил. «Сандугач һәм чишмә» балладасы.Баллада ңанры.
Илдар Юзеев. “Бакчачы турында баллада”,“Йолдыз кашка турында баллада”.
Ә.Фәйзи “Тукай” романы (өзекләр).
Дәрестән тыш уку өчен
И.Гази. “Өч Мәхмүт” хикәясе.
Ф.Яруллин. “Урман әкияте” хикәясе.
М.Җәлил. “Ана бәйрәме” шигыре
Л.Шагыйрьҗан. “Тукай тавышы” поэмасы.

7 нче сыйныф
Сәнгать төре буларак әдәбият. Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. Сүз сәнгатендә тормыш моделен төзү үзенчәлекләре. Тормышны һәм кешенең бай рухи дөньясын танып–белү чарасы буларак әдәбият. Аның әхлакый һәм эстетик яктан кешегә йогынтысы.
Халык авыз иҗаты. Дастан жанрына хас сыйфатлар, аның төркемчәләре. Тарихи дастан буларак «Идегәй» дастаны (өзекләр).
XX гасыр башында сүз сәнгатенең шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәни казанышларын үзләштерүе. Милләт проблемасының үзәккә куелуы, язучыларның әхлакый, фәлсәфи һәм әдәби–эстетик эзләнүләре, тәҗрибәләр. Яңа тип геройлар мәйданга чыгу.
Г.Тукайтормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү.«Милләтә», “Милли моңнар”, “Өзелгән өмид”, “Шагыйрь”, “Театр” шигырьләре. Гражданлык лирикасы, автор позициясе төшенчәләре.
Н.Думавиның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү..«Яшь ана» хикәясе.Әсәрдә хикәя жанры үзенчәлекләренең чагылышы.Әдәби әсәрдәге образлылык. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар.
Ш.Камалның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү.«Акчарлаклар» повесте (өзекләр). Әсәрдә жанр үзенчәлекләренең чагылышы. Әдәби әсәрдәге образлылык. Образ, символ, деталь, аллегория. Табигать образы, әйбер образы. Пейзаж, портрет. Психологизм. Әдәби әсәрдә урын һәм вакыт образы (хронотоп).
Чор: 1920-1930 еллар әдәбияты. Әдәби барышка тәэсир иткән тарихи сәбәпләр. Аларның әдәбиятны каршылыклы үсешкә китерүе.

Әдәби әсәрләр төрлелек**:** милли традицияләрне дәвам иттерүче һәм яңа идеология кысаларында иҗат ителгән әсәрләр.**(**
Такташның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. “Мокамай” поэмасы. Лиро-эпик жанр - поэма. Лирик һәм эпик төр сыйфатларының поэма жанрында чагылышы. Персонаж, характер. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья. Әдәби әсәрдә урын һәм вакыт.Текст: эпиграф, багышлау.
Г.Исхакыйның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү.«Җан Баевич» комедиясе. Драма төренең комедия жанры турында белгәннәрне тулыландыру. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция).
Г.Ибраһимовның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү“Кызыл чәчәкләр” повесте.Эпик жанрлар турындагы белемнәрне киңәйтү. Әдәби әсәрдәге образлылык. Образ, символ, деталь, аллегория. Эчтәлек: вакыйга, күренеш, яшерен эчтәлек, контекст. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Чәчмә сөйләм үзенчәлекләре**.**
Чор әдәбияты. XX гасырның икенче яртысында татар әдәбиятының милли нигезләргә кайтуы, аның тарихи сәбәпләре.Әдәбиятның яңалыкка омтылышы: яңа иҗади агымнарга, жанр формаларына, темаларга мөрәҗәгать итү, әдәби герой мәсьәләсендә эзләнүләр**.**
С.Хәкимнең тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Әнкәй», «Бу кырлар, бу үзәннәрдә...» шигырьләре. Лирик жанр - күңел лирикасы. Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Тезмә сөйләм үзенчәлекләре.
Ә.Еникинең тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Әйтелмәгән васыять» хикәясе.Әдәби әсәрдәге образлылык. Образ, символ, деталь, аллегория. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче геройлар, җыелма образлар. Персонаж, характер, тип. Хикәяләүче, автор образы, автор позициясе.
Ш.Хөсәеновның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Әни килде» драмасы. Драма төренең драма жанрына хас үзенчәлекләр. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Әдәби иҗат. Сәнгати алымнар һәм стиль. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция).
Г. Сабитовның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Тәүге соклану», “Ярсулы яз” хикәяләре. Композиция: әсәр кору алымнары. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья
М.Мәһдиевнең тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Без кырык беренче ел балалары» повесте. Хикәяләүче, автор образы, автор позициясе. Әсәрнең геройлары. Сәнгати алымнар һәм стиль. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция).
М.Галиевның тормыш юлына кыскача күзәтү. “Уйна әле” хикәясе. Эпик жанрлар турындагы белемнәрне киңәйтү. Әдәби әсәрдәге образлылык. Тема, проблема, идея. Чәчмә сөйләм үзенчәлекләре**.**
Г.Гыйльмановның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Язмышның туган көне» хикәясе. Эчтәлек: вакыйга, күренеш, яшерен эчтәлек, контекст. Конфликт, сюжет, сюжет элементлары.
З.Хәкимнең тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Сәер кыз» драмасы. Драма төренең драма жанрына хас
Р.Харисның тормыш юлына кыскача күзәтү. «Сабантуй» поэмасы. Лиро-эпик жанр - поэма. Лирик һәм эпик төр сыйфатларының поэма жанрында чагылышы. Персонаж, характер. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Милли бәйрәмнәр, гореф-гадәтләр. үзенчәлекләре. Тема, проблема, идея. Идеал. Сәнгати алымнар һәм стиль.

Р. Фәйзуллинның тормыш юлына кыскача күзәтү. “Биеклек”, “Туган тел турында бер шигырь” әсәрләре, лирик жанрларны тану күнекмәсен үстерү, лирик герой сыйфатларын билгеләү.

8 нче сыйныф

Сәнгать төре буларак әдәбият. Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. Сүз сәнгатендә тормыш моделен төзү үзенчәлекләре. Тормышны һәм кешенең бай рухи дөньясын танып–белү чарасы буларак әдәбият. Аның әхлакый һәм эстетик яктан кешегә йогынтысы.

Урта гасырлар әдәбияты. Казан ханлыгы чоры

Казан ханлыгы чорына кыскача тарихи, мәдәни, әдәби күзәтү.

Мөхәммәдьярның тормыш юлы турында мәгълүмат. «Нәсыйхәт» ш\игыре. Борынгы һәм урта гасырлар татар әдәбиятының шәрык әдәбиятына йөз тотып үсү-үзгәрүе, ислам идеологиясенә, фәлсәфәсенә нигезләнүе. Тотрыклы мотивлар: мәрхәмәтлелек, игелекле исем–ат, әхлаклылык, камил инсан һ.б. Урта гасырлар әдәбиятында романтик мотивлар. Үгет–нәсыйхәтчелек. Символик образлар.

XIX гасыр әдәбияты

Чорга кыскача тарихи күзәтү. Татарларда мәгърифәтчелек хәрәкәте. Муса Акъегетзадәнең «Хисаметдин менла» повесте. Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Әдәбиятта яңа төр һәм жанрларның аерымлануы. Повесть жанры. Әсәрнең сюжеты, тема, проблема, идеясе. Мәгърифәтчелек әдәбиятында төп тема - аң-белем, әхлак, тәрбия, һөнәрле булу, төп каршылык – искелек һәм яңалык көрәше. Мәгърифәтле шәхеснең сурәтләнеше: укымышлы, һөнәрле булу, дини кануннарны, Коръәнне яхшы белү. Хатын-кыз азатлыгының алгы планга куелуы.

XX гасыр башы әдәбияты

Чорга кыскача тарихи күзәтү. XX гасыр башында сүз сәнгатенең шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәни казанышларын үзләштерүе. Милләт проблемасының үзәккә куелуы, язучыларның әхлакый, фәлсәфи һәм әдәби–эстетик эзләнүләре, тәҗрибәләр. Яңа тип геройлар мәйданга чыгу.

М.Гафуриның «Нәсыйхәт» шигыре. Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Әдәбиятта үгет-нәсыйхәт бирү. М.Гафуриның башлангыч чор иҗатында дидиктика - үгет-нәсыйхәт бирүнең өстенлек алуы. Үгет-нәсыйхәт бирүнең төп мотивы – кешене әхлаклы, аң-белемле итү. Лирик герой ихлас, гадел, ярдәмчел булырга, дөнья малына, аның ләззәтләренә кызыкмаска чакыра. М.Гафури иҗатында Урта гасыр татар әдәбиятыннан килгән традицияләрнең дәвам ителүе. Ритм, рифма, строфа үзенчәлекләре.

Габдулла Тукайның «Дустларга бер сүз», «Мәхәббәт», «Бер татар шагыйренең сүзләре» шигырьләре. Тормыш юлын, иҗатын искә төшерү, өстәмә мәгълүмат бирү. Шагыйрь иҗатының чорларга бүленеше, һәр чорга хас сыйфатлар. Лирик төр, лирик жанр үзенчәлекләре. Лирик герой образы. Шагыйрь иҗатында күтәрелгән төп мотивлар: уку-гыйлем –татар халкының наданлыгы, артталыгы өчен борчылу, бу хәлдән чыгу юллары турында уйлану; мәхәббәт – эчкерсез саф мәхәббәткә, аның кодрәтенә, хатын-кыз гүзәллегенә дан җырлау; шагыйрь – шагыйрьлек эше милли азатлык өчен көрәш идеясе белән үрелү. Тел-сурәтләү чаралары. Ритм һәм рифма, тезмә, строфа.Гражданлык лирикасы

Шәриф Камалның «Буранда» хикәясе. Язучының тормыш юлын искә төшерү. «Буранда» хикәясендә авторның төп максаты – Мостафаның кичерешләрен аңлату. Ананың хәсрәтле тормышы, төп геройның үкенү сәбәпләре икесенә карата да кызгану хисләре уята. Буран

образы – адаштыра торган табигать күренеше генә түгел, Мостафаның әнисенә булган мөнәсәбәтендә зур ялгышуы, адашуы, хәзерге хисләре, күңел халәте. Әсәрнең фаҗигале тәмамлануы, аеруча үкенеч белән тасвирлануы хикәяне онытылмаслык итеп истә калдыра. Әдәби төр, жанрын билгеләү. Образлар системасы: кеше, табигать яки әйбер, ясалма образлар. Кеше образлары: төп геройлар, ярдәмче геройлар, катнашучы геройлар, аталучы геройлар һәм җыелма образлар. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту.Троплар. Әсәрнең пафосы – сентименталь пафос. Язучы стиле. Әдәбиятта нәфис-бизәкле стиль.

Фатих Әмирханның «Бер хәрабәдә» хикәясе. Язучының тормыш юлын искә төшерү. Хикәядә авыр, кайгылы хәлләрнең сурәтләнүе. Матурлык, Яшьлек, Мәхәббәт, Бәхетнең вакытлы булуы аша тормышның мәгънәсе юклыкка төшенү. Әсәрнең эчке катламын музыка аша бирү: Сөләйман карт елавы, капка, кыңгырау, бакча, сандугач тавышы, гитараның моңлы уйнавы, карчыкның йөткерүе карга каңгылдавы. Әдәби төр, жанрын билгеләү. Образлар системасы: кеше, табигать яки әйбер, ясалма образлар. Кеше образлары: төп геройлар, ярдәмче геройлар, катнашучы геройлар, аталучы геройлар һәм җыелма образлар. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту.Троплар. Әсәрнең пафосы (сентименталь пафос), фәлсәфи фикерләр белән баетылуы. Язучы стиле: хикәя тормыш –яшәешкә ләгънәт укый, экзистенциализм фәлсәфәсен белдерә

Фәтхи Борнашның «Таһир-Зөһрә» трагедиясе. Язучының тормыш юлы белән танышу. «Таһир-Зөһрә» трагедиясен уку. Драма төренә анализ ясау үзенчәлекләрен искә төшерү. Конфликтын билгеләү. Шигырь белән язылган, дастан сюжетына нигезләнгән булуы, дөнья әдәбиятында киң таралган мәхәббәт һәм мәкер, гаделлек һәм явызлык көрәше. Трагедиянең пафосын (трагик пафос), язучы стилен билгеләү – әдәяттта нәфис-бизәкле стиль.

20 – 30 нчы еллар әдәбияты

30 нчы еллар әдәбиятында көрәш романтикасын сурәтләү. Тормышны матурлап, шартлылык кануннарына буйсындырып тасвирлау. Заманга хас яңа герой эзләү. Әдәби барыш: чор әдәбияты.

Һади Такташның «Алсу» поэмасы. Үз чорының кичерешләрен, каршылыкларын чагылдырган иң популяр, танылган шагыйрь, прозаик, драматург буларак тормышы, иҗаты белән таныштыру. «Алсу» поэмасында яшьлекнең, көрәш романтикасының сурәтләнеше. Әдәби төр һәм жанрлар. Лиро-эпик жанр – поэма. Әдәби әсәрдәге образлылык. Образ, символ, деталь. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар. Характер. Лирик герой, лирик “мин”, автор образы, автор позициясе. Әдәби әсәр. Эчтәлек һәм форма. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья. Пейзаж, портрет. Әдәби иҗат. Сәнгати алымнар һәм стиль. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую. Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Тезмә һәм чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Ритм һәм рифма, тезмә, строфа.

Гадел Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повесте. Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Конфликт, сюжет, сюжет элементлары. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Психологизм.

Мәхәббәт, гаилә кору темасын ачу. Конфликтның кемнәр арасында баруы, сәбәпләре, чишелеше ягыннан әсәрне анализлау. Төп конфликтның эчке конфликт булуына басым ясау. Галиянең хатларны үзе өчен язуын ачыклау. Сюжет этапларын ачу. Эпистоляр повесть жанры.

Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасы. Әдипнең тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Драма әсәрләренә анализ ясау үзенчәлекләре. Фаҗигале драма жанрында язылган әсәрнең сюжет-композициясен ачыклау. Кеше бәхете темасының бирелеше, драманың проблема, идеясен билгеләү . Төп образларга характеристика бирү, сәнгатьчә эшләнешен өйрәнү. Портрет. Психологизм . Язучы стиле - фаҗигале).

Бөек Ватан сугышы чоры әдәбияты

Фатих Кәримнең «Сибәли дә сибәли», «Ант», «Ватаным өчен», «Теләк», «Сөйләр сүзләр бик күп алар», «Бездә яздыр», «Газиз әнкәй» шигырьләре. Тормыш юлы турында мәгълүмат. Иҗатының чорларга бүленеше. Сугыш чоры иҗатының үзенчәлекләре: җиңүгә ышаныч белән илен сакларга ант итү; лирик геройның рухи дөньясы баю; яшәү һәм үлү турында фәлсәфи уйлануы; фашизмга нәфрәт хисләре; туган ягын, якыннарын сагыну. Гражданлык лирикасы, күңел лирикасы.Сугыш чорында шагыйрь иҗатының поэма һәм баллада жанрында иң югары ноктага җитүе. «Кыңгыраулы яшел гармун» поэмасында сугышчының күңел дөньясы, хис-кичерешләрен лирик планда сурәтләү. «Сибәли дә сибәли» шигырендә сугыш фаҗигасен табигать күренешләре, тел-сурәтләү чарасы сынландыру, әдәби алым кабатлау аша тасвирлау.

60-80 нче еллар әдәбияты.Тормыш юлы турында мәгълүмат. Иҗатының чорларга бүленеше. Сугыш чоры иҗатының үзенчәлекләре: җиңүгә ышаныч белән илен сакларга ант итү; лирик геройның рухи дөньясы баю; яшәү һәм үлү турында фәлсәфи уйлануы; фашизмга нәфрәт хисләре; туган ягын, якыннарын сагыну. Гражданлык лирикасы, күңел лирикасы.Сугыш чорында шагыйрь иҗатының поэма һәм баллада жанрында иң югары ноктага җитүе. **Ф.Кәрим «Кыңгыраулы яшел гармун»** поэмасында сугышчының күңел дөньясы, хис-кичерешләрен лирик планда сурәтләү. «Сибәли дә сибәли» шигырендә сугыш фаҗигасен табигать күренешләре, тел-сурәтләү чарасы сынландыру, әдәби алым кабатлау аша тасвирлау. **Гомәр Бәшировның «Туган ягым – яшел бишек**» автобиографик повесте. (кыскартып). Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Повестьта халык тормышының тулы бер панорамасы чагылу. Әсәрдә туган ил, халкың белән горурлану хисе тасвирлана, повесть укучыларда хезмәткә, туган җиргә мәхәббәт тәрбияли. Сурәтләнгән геройларның, вакыйга-күренешләрнең тормышчан булуы, шулар аша әдип татар авылының үткәнен һәм бүгенгесен, борынгыдан килгән гореф-гадәтләрен, йолаларын, халыкның күңел байлыгын, гомумән, милли сыйфатларын тасвирлый. Г.Бәширов - портрет, табигать бизәкләре, характер остасы; Гумәр образының бирелеше. Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Әдәби сөйләм: хикәяләү, сөйләшү (диалог), сөйләү (монолог). Чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Язучы стиле.

Аяз Гыйләҗевнең “Язгы кәрваннар” повестеЯзучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Повестьта халык тормышының тулы бер панорамасы чагылу. Әсәрдә туган ил, халкың белән горурлану хисе тасвирлана, повесть укучыларда хезмәткә, туган җиргә мәхәббәт тәрбияли. Сурәтләнгән геройларның, вакыйга-күренешләрнең тормышчан булуы, шулар аша әдип татар авылының үткәнен һәм бүгенгесен, борынгыдан килгән гореф-гадәтләрен, йолаларын, халыкның күңел байлыгын, гомумән, милли сыйфатларын тасвирлый. Г.Бәширов - портрет, табигать бизәкләре, характер остасы; Гумәр образының бирелеше. Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Әдәби сөйләм: хикәяләү, сөйләшү (диалог), сөйләү (монолог). Чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Язучы стиле.

Миргазиян Юныс “Биектә калу” (“Шәмдәлләрдә генә утлар яна”) повесте Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Повесть жанры. Хикәяләү, сурәтләү, бәяләү катламнары. Әдәби әсәрдәге образлылык: әдәби деталь, җыелма һәм символик образларның әсәр эчтәлеген ачудагы әһәмияте. Повестьны эчтәлек һәм форма ягыннан анализлаганда, хронотоп, архетипны ачыклау. Тел-стиль чаралары. Әсәр исеменең эчке һәм тышкы мәгънәгә ия булуы. Заманга тәнкыйди бәя. Язучы стиленең үзенчәлекләре

Равил Фәйзуллинның «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга…», «Аккошлар», «Мин сиңа йомшак таң җиле…»“Вакыт”, “Якты моң”, һәм кыска шигырьләре.

Шагыйрьнең тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Иҗатка 60 нчы елларда килүе, яңача ритмика, рифма, образлар системасы тудыруы. Р.Фәйзуллин кыска формаларга мөрәҗәгать итә, аларда метафора алгы планга чыга. Лирик әсәрләргә анализ ясау үзенчәлекләре. Табигый хис-кичерешләр чагылыш тапкан шигырьләренең җырлар булып китүе. Фәлсәфи лирика

Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» моңсу комедиясе. Әдипнең тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Драма әсәрләренә анализ ясау үзенчәлекләре. Каршылыкның төрләре: төп сюжет сызыгында тышкы каршылык Әлмәндәр һәм Әҗәл арасында, эчке каршылык Әҗәл күңелендә; ярдәмче сюжет сызыкларында тышкы каршылык Әлмәндәр белән Өммия, Әлмәндәр белән Искәндәр арасында формалаша. Төп сюжет сызыгындагы эчке каршылыкның төп каршылык булуы. Әсәрнең фәлсәфи фикерләр белән баетылуы. Әлмәндәр образының бирелеше, аның замандаш сыйфатларын туплаган, халыкчан образ-характер булуы. Комедиянең тел-сурәтләү чараларына, кинаяле тезмәләргә байлыгы. Реаль тормыш картиналарының шартлылык һәм символлар белән тыгыз кушылып китүе, шуның белән әсәрдәге төп идеяне тулырак ачуга ирешү.

Фәнис Яруллинның «Җилкәннәр җилдә сынала» повесте. Әдипнең тормышы, иҗаты турында мәгълүмат бирү. «Җилкәннәр җилдә сынала» повестеның – автобиографик повесть булуы. Кешене данлау, зурлау темасының бирелеше. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Язучы стиле.

Мөдәррис Әгъләмовның «Каеннар булсаң иде», «Учак урыннары» шигырьләре. Шагыйрьнең тормыш юлы, иҗаты белән таныштыру. Классик шигырьгә йөз тотып иҗат итүе. Кешене данлау, зурлау темасының бирелеше. Лирик әсәрләргә анализ ясау үзенчәлекләре. Лирик жанрлар: гражданлык лирикасы, күңел лирикасы. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекия). Шигырь төзелеше. Язучы стиле: экзистенциаль башлангыч.

Ятлау һәм сәнгатьле итеп сөйләү өчен әсәрләр:

1. Г.Тукай “Мәхәббәт” шигыре.
2. Фатих Кәримнең «Сибәли дә сибәли» яки «Ант» шигырьләре.
3. Равил Фәйзуллинның “Якты моң”шигыре.
4. Мөдәррис Әгъләмовның “Каеннар булсаң иде” яки “Учак урыннары” шигыре.
5. Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» моңсу комедиясеннән өзек.

Инша язу өчен үрнәк темалар:

1. Төп образларга характеристика язу.
2. Габдулла Тукай иҗатында мәхәббәт лирикасы.
3. Фатих Әмирханның «Бер хәрабәдә» хикәясенә бәя.
4. «Тапшырылмаган хатлар» повестенда мәхәббәт-гаиләпроблемасының хәл ителеше.
5. Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасында күтәрелгән проблемалар
6. “Кешеләргә изгелек кылып яшәү – үзе бәхет”.
7. Әдәби әсәргә бәя.
8. Сөйләм үстерү Сочинение.Равил Фәйзуллин – фәлсәфи-лирик шагыйрь.

Дәрестән тыш уку өчен - 4сәгать

1. Дәресләргә әзерләнгәндә, вакытлы матбугат материалларына мөрәҗәгать итә алу.
2. Мәдинә Мәликова “Чәчкә балы”
3. Фәүзия Бәйрәмова “Кыңгырау”
4. Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева. Шагыйрәләр иҗатын өйрәнеп, проектлар яклау дәресе.
5. Хәзерге татар әдәбиятында яшьләр иҗаты. Проектлар яклау дәресе

9 сыйныф.

Әдәбиятның барлыкка килүе

Алтын Урда чоры мәдәнияте һәм әдәбияты. (13-15 г. 1 яртысы) -

Шәркый жанрлар системасы

Торгынлык чоры мәдәнияте һәм әдәбияты.(16 г. 2 яртысы-19 г. 1 яртысы) -

Татарларда мәгърифәтчелек хәрәкәте.Мәгърифәтчелек әдәбияты туу.-(19 г. 1 яртысы-1905 ел) -10 сәг.)

XX йөз башы татар әдәбияты һәм мәдәнияте.(1905-1917)-

1920-1930 елларда әдәбиятның каршылыклы үсеше.(1917-1934) -.

XX гасырның икенче яртысында татар әдәбиятының милли нигезләргә кайтуы. (1956-1986)-

XX-XXI гасыр чигендә татар әдәбиятының тагын бер тапкыр үзгәрүе, яңа дулкын булып күтәрелүе. (1986-2010)

Әдәбият теориясе

Әдәби төр һәм жанрлар. Эпос, лирика һәм драма төрләре. Жанр. «Жанр хәтере».Эпик жанрлар: роман, повесть, хикәя. Лирик жанрлар: пейзаж лирикасы, гражданлык лирикасы, күңел лирикасы, фәлсәфи лирика. Шәркый жанрлар системасы. Драма жанрлары: комедия, трагедия, драма. Лиро-эпик жанрлар: сюжетлы шигырь, мәсәл, баллада, нәсер, поэма. Төрара формалар: сәяхәтнамә.

Сәнгать төре буларак әдәбият. Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. Сүз сәнгатендә тормыш моделен төзү үзенчәлекләре. Тормышны һәм кешенең бай рухи дөньясын таныпбелү чарасы буларак әдәбият. Аның әхлакый һәм эстетик яктан кешегә йогынтысы.

Әдәби әсәрдәге образлылык. Образ, символ, деталь, аллегория. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар. Персонаж, характер, тип. Лирик герой, хикәяләүче, лирик “мин”, автор образы, автор позициясе. Табигать образы, әйбер образы, мифологик образ, фантастик образ, архетип.

Әдәби әсәр. Эчтәлек һәм форма. Эчтәлек: вакыйга, күренеш, яшерен эчтәлек, контекст.Конфликт, сюжет, сюжет элементлары. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья. Пейзаж, портрет. Психологизм. Әдәби әсәрдә урын һәм вакыт, хронотоп. Текст: эпиграф, багышлау, көчле позиция.

Әдәби иҗат. Сәнгати алымнар һәм стиль. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция). Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Әдәби сөйләм: хикәяләү, сөйләшү (диалог), сөйләү (монолог). Лирик чигенешләр. Тезмә һәм чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Ритм һәм рифма, тезмә, строфа. Шигырь төзелеше. Көлке: юмор, сатира, сарказм, шарж. Язучы стиле: көлке, тәнкыйди, фаҗигале, экзистенциаль, публицистик һ.б. башлангычлар.

Әдәбият тарихы. Традицияләр, яңачалык. Дини әдәбият, дөньяви әдәбият.

Әдәби барыш. Әдәби процесс (барыш); чор әдәбияты.

Календарь -тематик планлаштыру
Әдәбият (Родная литература), 5 нче класс

№	Дәрес темасы	Сәгать саны	Үткәрү вакыты	
			план	факт
1	Халык авыз иҗаты.\Устное народное творчество как достояние национальной, духовной культуры народа	1		
2	Әкиятләр. "Ак бүре" әкияте. \Сказки, виды сказок. Волшебная сказка “Ак бүре” / “Белый волк”.	1		
3	"Ак бүре" әкияте. \Волшебная сказка “Ак бүре” / “Белый волк”.	1		
4	“Ак бүре”әкиятендә вакыйгалар, образлар. \События отраженные в сказке “Ак бүре”/ “Белый волк”.	1		
5	“Ак бүре”әкиятенең төп геройлары, жанр сыйфатлары \ жанровые своеобразия, Главные герои в сказке “Ак бүре” / “Белый волк”	1		
6	Үги кыз” әкияте. \Көнкүреш әкиятләре“Үги кыз”/ Бытовые сказки. “Падчерица”	1		
7	“Үги кыз”әкиятендә төп геройлар/ Главные герои в сказке“Падчерица”. Народное представление о справедливости, добре и зле	1		
8	“Үги кыз” әкиятенең композициясе/ / Композиция бытовой сказки. “Падчерица”	1		
9	ДТУ.Хайваннар турында әкиятләр. “Аю белән төлке” . Көнкүреш әкияте “Гөлчәчәк” \Внеклассное чтение. Сказки про животных. “Аю белән төлке”/ “Медведь и лиса”. Бытовые сказки “Гөлчәчәк” /”Гульчачак».	1		
10	Көнкүреш әкияте “Гөлчәчәк” \ Бытовые сказки “Гөлчәчәк” /”Гульчачак»/	1		
11	Фольклор әсәрләренең поэтикасы \Поэтика фольклорных произведений (фантастический или мифологический сюжет и реалистичность в деталях; использование таких художественных приемов как повтор, антиномичность, гипербола, литота и др.).			
12	БСҮ.Сочинение язу. Әкият геройларының көрәш максатлары һәм җиңүгә китергән сәбәпләр, шартлар. \ Мы пишем сказки	1		
13	Җырлар .Халык җырларының килеп чыгышы/.“Иске кара урман”, ”Гөлҗамал”.Җырлар Лирические песни. Песня «Старый дремучий лес»,»Гульджамал»/	1		
14	.Җырларның табигате . Туган ил”,”Яшә, Республикам!”,”Ай былбылым”.\“Туган ил”/”Родная страна”, “Яшә. Республикам” “Живи,моя Республика”, \, “Айда, соловей!”.	1		
15	Җырларны төркемләү. Кыска җырлар - дүртюллыклар; Частушки, мунаджаты	1		

16	Тарихи җырлар: “Болгар иленең кызлары”,”Пугач явы”. Исторические, обрядовые песни.	1		
17	Мәкальләрнең килеп чыгышы, идея- тематикасы, аларның әһәмияте.\ Краткие жанры устного народного творчества. Пословицы..	1		
18	Табышмак жанрының тууы, үсүе, халыкның рухи тормышында әһәмиятле роль уйнавы.\ Краткие жанры устного народного творчества. Загадки.	1		
19	Мәзәкләр. Мәзәкләрдәге тапкырлык, юмор, кимчелекләрне тәнкыйтьтирән мәгънә, хикмәтлелек\ Анекдоты. основные жанровые особенности анекдотов	1		
20	ДТУ “Х.Насретдин мәзәкләре”\ Внеклассное чтение	1		
21	Бәетләр. Аларның барлыкка килүе.\ Оригинальный жанр татарского фольклора - баиты. Их виды и подвиды.	1		
22	“Сак-Сок” бәете.\ «Сак-Сок». Предпосылки формирования жанра**.**	1		
23	Б.с.ү. Сочинение язу. “Сак-сок” бәетендә тасвирланган халык акылы һәм синең үз нәтиҗәләрең **\“Проявление народной мудрости в произведении “Сак-сок”**.	1		
24	Риваятьләр, Легендалар. Аларга хас үзенчәлекләр; жанр сыйфатлары \ Легенды и предания.	1		
25	“Янмый торган кыз”риваяте. \ Предание «Несгораемая девушка»/	1		
26	“Иске Казан каласының корылуы”, Шәһәр нигә Казан дип аталган?” \ Предание / «Почему город назван Казанью»/	1		
27	Риваятьләр. Легендалар . “Әллүки”\ Предание “Аллюки”	1		
28	Риваятьләр. Легендалар . “Кеше гомере ничек корылган?” Легенда «Зөһрә кыз» /«Девушка Зухра», “Как сложилась продолжительность жизни человека?”/	1		
29	Практик дәрес. Халык авыз иҗатында образлар \ Образы в устном народном творчестве	1		
30	Халык авыз иҗаты поэтикасы, язма әдәбият үсешенә, әдәби телгә зур йогынтысы.	1		
31	Әдәби әкиятләр. Г.Тукай. Краткий рассказ о писателе. Сказка «Шурале».	1		
32	Г.Тукай “Шүрәле” әкияте \ Художественный вымысел. Троп.	1		
33	Җ.Тәрҗеманов “Тукран малае Шуктуган” \ Творчество и биография Ж. Тарземанова. Сказка “Дятленок Шуктуган”	1		
34	Җ.Тәрҗеманов “Тукран малае Шуктуган” \ События в сказке Ж. Тарземанова Дятленок Шуктуган”	1		
35	Җ.Тәрҗеманов “Тукран малае Шуктуган” Әкият геройлары \ Герои сказки Ж. Тарземанова	1		
36	Җ.Тәрҗеманов “Тукран малае Шуктуган” әкиятнең мәгънәсе. \ Значение сказки Ж. Тарземанова “Дятленок Шуктуган”.	1		

37	Ә.Фәйзи “Аучы Мәргән белән Болан кыз”\ Жизнь и творчество А.Файзи. Сказка “Охотник и олениха»/.	1		
38	Ә.Фәйзи “Аучы Мәргән белән Болан кыз” әкиятенең төп вакыйгалары \Основные события в сказке “Аучы мәргән белән болан кыз”, / “Охотник и олениха»	1		
39	Б.с.ү. Азат Мәргән образына характеристика бирү \ РР характеристика	1		
40	Д.т.у. Ләбиб Лерон. Шаян хикәяләр, шигырьләр,әкиятләр	1		
41	Рабит Батулла ның тормыш иҗат юлы \Жизнь и творчество Р. Батулла	1		
42	Рабит Батулла “Курай уйный бер малай . Төп образлар \Главные образы в сказке Р.Батуллы «Мальчик, играющий на курае».	1		
43	Рабит Батулла “Курай уйный бер малай \ Значение сказки Р.Батуллы \ / «Мальчик, играющий на курае»/.	1		
44	Ф. Яруллин тормышы һәм иҗаты. “Зәңгәр күлдә ай коена” әкияте \ Жизнь и творчество Ф.Яруллина. Сказка “Луна купается на голубом озре”	1		
45	Ф. Яруллин “Кояштагы тап” әкияте / Ф Яруллин ”Пятно на солнце”	1		
46	ФЯруллин «Сез иң гүзәл кеше икәнсез» /«Вы – самый прекрасный человек»). Ритм, рифма, стих, строфа. Стихосложение.	1		
47	Б.с.ү. Сочинение язу. Әдәби әкиятләрдә табигать образларына салынган фикерләр, нәтиҗәләр \ Сочиние “Предназначение людей и природных явлений в литературных сказках” /	1		
48	Әдәби жанр. Ф. Әмирхан. “Ай өстендә Зөһрә кыз” хикәясе \ Жизнь и творчество Ф.Амирхана. Жанр рассказ	1		
49	Ф. Әмирхан. “Ай өстендә Зөһрә кыз” хикәясе \»/«Зухра на луне».	1		
50	Ф. Әмирхан.“Нәҗип” хикәясе \“Назип»/	1		
51	Ф. Әмирхан.“Нәҗип” хикәясе \ Амирхан. Рассказ «Нәҗип» Система персонажей в тексте. Авторский комментарий происходящих событий.	1		
52	Ф. Әмирхан.“Нәҗип” хикәясе \ Главные герои.	1		
53	Д.Т.У. Фаил Шәфигуллинның “Акмөгез” хикәясе \ Внеклассное чтение. Ф.Шафигуллин «Белая рога»/	1		
54	Мәсәл жанры. М. Гафури. \ Басня. Жанр басни. М. Гафури. Краткий рассказ о поэте.	1		
55	Мәсәл жан¬ры. М. Гафури «Сарыкны кем ашаган?» \ Басня М. Гафури. Кто съел овцу?»	1		
56	М. Гафури. «Сарыкны кем ашаган?»/ Басня «Кто съел овцу?» Аллегорические образы.	1		
57	Г. Тукай. “Ике сабан” мәсәле \“Два плуга”	1		

58	Пр.Сәнгать төре буларак әдәбият. Чәчмә әсәрләрдән сурәтләү чараларын табу	1		
59	Пр.Шигырь белән язылган әсәрнең сәнгать чараларын билгеләү	1		
60	Д.т.у. Вакытлы матбугат басмалары	1		
61	Шигъріят. Г. Тукай. “Пар ат” шигыре Габдулла Тукай, воспевание родной земли «Пара лошадей» в романтическом стихотворении.	1		
62	Г.Тукай. “Туган җиремә” \ Габдулла Тукай, воспевание родной земли «Родной земле».	1		
63	Г. Тукай “Туган авыл” шигыре \ Лексические и фонетические средства художественной речи в стихотворении Габдуллы Тукая	1		
64	Ш. Галиев шигырьләре Тереклек суы”,” Жизнь и творчество Ш.Галиева. Ш.Галиев « Тереклек суы», / «Живая вода»/ “Һәркем әйтә дөресен”/ «Каждый говорит правду»\” Онытылган өйдә калган”	1		
65	Ш. Галиев шигырьләре Курыкма, тимим!”/Не бойся, не трону!»,	1		
66	Ш. Галиев шигырьләре“Тарихтан сабак”,”/« Урок из истории»/,	1		
67	Уку елы дәвамында өйрәнгән әсәрләрне кабатлау.Йомгаклау	1		
68	Тестлар башкару.	1		
69 70	Ел буена утелгән материалны гомумиләштереп кабатлау.	1		

Календарь тематик планлаштыру
Әдәбият 6 класс

№	Дәрес темасы	Сәгать саны	Үткәрү вакыты	
			план	факт
1	Халык авыз иҗаты \Устное народное творчества. Повторение эпических жанров фольклора (баиты, сказки, предания, легенды), метафоричность, аллегоричность	1		
2	Мифлар. Дөньяны үзләштерүнең беренче баскычы буларак мифология \ Мифы. Концепции о происхождении мифов. Классификация мифов.	1		
3	Мифлар белән танышу. «Алып кешеләр», «Җил иясе җил чыгара» мифлары \ Татарские народные мифы \«Великаны», \ «Откуда появляется ветер».	1		
4	Практик дәрес. Тема: әдәби әсәр. Эчтәлек һәм форма. Практический урок. Художественное произведение: содержание и форма	1		
5	Практик дәрес. Тема: әдәби әсәр. Практический урок. Художественное произведение: содержание и форма А.Еники. Анализ рассказа “Бала!,/ “Ребенок”/	1		
6	К.Насыйри иҗаты \ Развитие мифологических и религиозных сюжетов в литературе. Научная и литературная деятельность Каюма Насыри	1		
7	К.Насыйриның «Әбугалисина» повестен уку, анализ. Хыялый хикәя. \ Образ Абу Али Сины – исторический персонаж, сказочный	1		
8	К. Насыри «Әбүгалисина». Фантастик сюжет һәм мәгърифәтчелек идеяләре. \ «Абу Али Сина». Фантастический сюжет и просветительские идеи в повести.	1		
9	Тасвирланган вакыйгалар, куренешлэр. Төп геройлар, ярдәмче персонажлар, җыелма образлар. Практик дәрес. Тема: Образларга чагыштырма бәяләмә бирү	1		
10	Бсу. К. Насыйринын «Әбугалисина» повесте буенча язма эш. “Белемдә -көч “ Сочинение	1		
11	Г. Ибраһимов -күренекле татар язучысы \ Г. Ибрагимов (1887-1938) – выдающийся романтик татарской литературы начала XX века.	1		
12	Г. Ибрагимов. «Алмачуар» / «Чубарый». Система образов людей. Образ Алмачуар. Любовь маленького героя к лошади	1		
13	Халык тормышының яшәеш гармониясен, әхлакый максатын һәм матурлыгын данлау\ Прославление гармонии бытия, нравственной цельности и красоты народной жизни («Алмачуар» / «Чубарый»).	1		

14	Г.Ибраһимовның «Алмачуар» хикәясен уку, анализ. \Функции образов мальчика-рассказчика и взрослого повествователя.	1		
15	«Алмачуар» әсәрен өйрәнүне йомгаклау Этнографик детальләр һәм материаллар.. Этнографические детали и материалы. Образ татарской деревни.	1		
16	Г.Рәхимнең «Яз әкиятләре» хикәясе. Эпик жанр – хикәя.	1		
17	Г.Рәхимнең «Яз әкиятләре» хикәясе. Образ, символ, деталь, аллегория. Табигать образы, әйбер образы.Эчтәлек: вакыйга, куренеш, яшерен эчтәлек, контекст. \Г.Рахим «Весенние сказки». Аллегорическая образность. Повествование от лица персонажа-рассказчика. Утверждение бескорыстия как важного человеческого качества.	1		
18	Сочинение. Табигать образларында кеше характерының сыйфатлары \Сочинение на тему: Качества характера человека в образе природы»			
19	Дәрдемәнднең тормышы, иҗаты. Жизнь и творчество Дардеменда. Татарское литературоведение о Дардеменде.	1		
20	Дәрдемәнднең замандаш шагыйрьләр арасында узенчәлекле урын алган фәлсәфи лирикасы.«Видагъ»,“Каләмгә хитаб” \ Лирико-эмоциональные образы. Дардменд «Видагъ» / «Прощание».	1		
21	Сәгыйть Рәмиев – нечкә куңелле лирик. \ Жизнь и творчество С. Рамиева. Татарское литературоведение о Рамиеве.	1		
22	С.Рәмиевнең “Уку”, «Авыл», “Мин” шигырьләре. \ С. Рамиев «Уку» / «Знание». “Деревня” Просветительский мотив. Образ автора. Гражданская лирика.	1		
23	Галиәсгар Камал - куренекле драматург. “Беренче театр”комедиясе. \ Жизнь и творчество Г. Камала – одного из основоположников татарской реалистической драматургии.	1		
24	Г.Камал “Беренче театр”- көлке ситуациягә корылган вакыйга . \	1		
25	Г.Камал “Беренче театр” комедиясе. Конфликт турында төшенчә \	1		
26	Г. Камал «Беренче театр» /«Первый театр».идеи, комические средства.	1		
27	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» истәлеге. \Жизнь и творчество Г.Тукая.	1		
28	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» истәлеге. Автобиографик әсәр.» / «Оставшиеся в памяти», 1-5 разделы.	1		

29	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» әсәрен өйрәнүне дәвам итү . Г.Тукай. Автобиографическая повесть «Исемдә калганнар» / «Оставшиеся в памяти», 6-8 разделы. Г.Тукай. Автобиографическая повесть «Исемдә калганнар» / «Оставшиеся в памяти».	1		
30	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» әсәрен өйрәнүне дәвам итү \ Г.Тукай. Автобиографическая повесть «Исемдә калганнар» / «Оставшиеся в памяти», 9-10 разделы.	1		
31	Г.Тукайның «Исемдә калганнар» әсәрен өйрәнүне йомгаклау. \ Образ повествователя: маленький Апуш и поэт Габдулла. Характер. Воспоминания, условность, вымысел.	1		
32	БСУ. Сочинение. “Бәләкәй Апуш ничек зур Тукай булды?”\ Сочинение на тему :“Образ Габдуллы Тукая в произведениях и искусстве» Сочинение на тему :“Образ Габдуллы Тукая в произведениях и искусстве»	1		
33	БСУ. Сочинениеләрне бергәләп уку, тикшеру. Хаталар өстендә эш.\ работа над ошибками.	1		
34	Практик дәрес. Лирик әсәрне анализлау. \ Практический урок. Анализ лирического произведения.	1		
35	Практик дәрес. әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, Тел- стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Практический урок. Лирические жанры: пейзажная лирика, природная лирика	1		
36	Һ. Такташ - батыр йөрәкле әдип. Жизнь и творчество Х.Такташа	1		
37	Һ. Такташ «Пи-би-бип» шигыре. \ Х. Такташ «Пи-би-бип». Образ природы и родной земли.	1		
38	Һ. Такташ. “Урман” , ”Болай гади җыр гына”.	1		
39	К. Такташ шигырьләрендә лирик герой, образлар системасы, сурәтләү чаралары. \ \Лирический герой, повествователь, лирическое «я», образ автора, авторская позиция.	1		
40	И.Газиның «Кояш артыннан киткән тургай” хикәясе. \Жизнь и творчество И.Гази	1		
41	И.Гази «Кояш артыннан киткән тургай»,/ “Жаворонок, улетевший за солнце”	1		
42	«Кояш артыннан киткән тургай” хикәя- сендә сурәтләү обьекты, хикәяләүче образы, сурәтләү алымнары.	1		
43	ДТУ. И.Гази. “Өч Мәхмут” хикәясе. \ Внеклассное чтение . И.Гази. “Три Махмута/Өч Мәхмүт»	1		
44	Р.Батулланың «Имче» хикәясе. \ Жизнь и творчество Р.Батуллы. «Имче» / «Знахарка». Р. Батулла “Щенок/Көчек” Р. Батулла Чагыр /Косоглазый	1		

45	Р.Батулланың «Имче» әсәрен анализлау.	1		
46	Р.Батулланың «Көчек» әсәре.	1		
47	Р.Батулланың «Чагыр» әсәрен анализлау. Исторический сюжет о детстве Тукая. Сходство героя Батуллы с Тукаевским Апуш и отличия от него.	1		
48	БСУ. Р.Батулланыц «Имче» әсәренә нигезләнеп сочинение язу.	1		
49	Ф.Яруллинның тормыш, иҗат юлы. “Ак төнбоек” хикәясе. Жизнь и творчество Ф.Яруллина . Рассказ “Ак төнбоек”, /”Белая кувшинка”/	1		
50	Вакыйга, геройлар. Конфликт һәм сюжет этаплары. \Конфликт. Сюжет.	1		
51	Ф.Яруллинныц “Ак төнбоек” хикәясендә хикәяләү алымнары.	1		
52	ДТУ. Ф.Яруллин. “Урман әкияте” хикәясе.	1		
53	Р.Миңнуллин шигырьләре.“Шундый минем туган ягым”, “Кайтыйк ла узебезгә! “Давай, вернемся к себе”/”шигырьләрендә тема уртаклыгы \. Жизнь и творчество Р. Миннулина	1		
54	”Энекәш кирәк миңа!”, “Әни, мин көчек курдем” / “Мама, я увидел щенка” шигырьләрендә образлар бирелеше.	1		
55	М. Җәлилнең тормыш юлы белән танышу, иҗаты турында гомуми мәгълүмат бирү \ Жизнь и творчество М. Джалиля.	1		
56	М.Җәлил. «Сандугач һәм чишмә» балладасы. \ Лиро-эпический жанр – баллада. Система образов. Символ и методы аллегории	1		
57	ДТУ.М.Җәлил. “Ана бәйрәме” шигыре \“Праздник матери”/	1		
58	Илдар Юзеев. “Бакчачы турында баллада”.	1		
59	Илдар Юзеев. “Иолдыз кашка турында баллада”.	1		
60	Баллада- лиро-эпик жанрдагы әсәр. Аның тел узенчәлекләре.	1		
61	Бсу. (Г.Рәхимнең “Яз әкиятләре”, мәсәлләр һәм балладалар мисалында).	1		
62	Ә.Фәйзи иҗаты. \ Жизнь и творчество А..Файзи	1		
63	Тукайның тормыш юлын өйрәну һәм романның язылу тарихы.	1		
64	Ә.Фәйзи “Тукай” романы (өзекләр). А.Файзи . Отрывки из романа «Тукай»	1		
65	Ә.Фәйзи “Тукай” романында теп образ бирелеше. А.Файзи . Отрывки из романа «Тукай»	1		
66	“Тукай” романына анализ. А.Файзи	1		
67	ДТУ. Л.Шагыйрьҗан. “Тукай тавышы” поэмасы.	1		
68	Габдулла Тукай образын гәүдәләндергән сәнгать әсәрләре.	1		
69 70	Тестлар башкару. Б/с. Хаталар өстендә эш. Ел буена утелгән материалны гомумиләштереп кабатлау.	1		

с

Календарь -тематик планлаштыру
Әдәбият (Родная литература), 7 нче классс

№	Дәрес темасы	Сәгать саны	Үткәрү вакыты	
			план	факт
1	Сәнгать төре буларак әдәбият.Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. \Своеобразие художественного отражения жизни в словесном искусстве.	1		
2	Халык авыз иҗаты. «Идегәй» дастаны. Идегәй образы \ Устное народное творчество. Дастан «Идегей»/ «Идегәй» (в сокращенном виде).	1		
3	Халык авыз иҗаты. «Идегәй» дастаны \ Дастан «Идегей». Герои дастана.	1		
4	Халык авыз иҗаты. «Идегәй» дастаны. Значение дастана «Идегей».	1		
5	XX гасыр башы әдәбияты. XX гасыр башы әдәбиятында сүз сәнгатенең шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәни казанышларын үзләштерүе. \ Литература в начале XX века	1		
6	Г.Тукай.Тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. "Милләтә", “Милли моңнар”шигырьләре Жизнь и творчество Г.Тукая. Стихи Г.Тукая / «Нации»/ «Милләтә», «Национальные мелодии» /«Милли моңнар»	1		
7	Г.Тукай. “Шагыйрь” шигыре Г. Тукай иҗаты үрнәгендә гражданлык лирикасы Стихи Г.Тукая «Разбитая надежда» /« Өзелгән өмид», «Поэт» / « Шагыйрь»	1		
8	Г.Тукай. “Театр” шигыре Г. Тукай иҗаты үрнәгендә автор позициясе төшенчәләре Стихотворение Г.Тукая «Театр»	1		
9	БСҮ әзерлек. “Минем милләтем – минем горурлыгым”	1		
10	БСҮ “Минем милләтем – минем горурлыгым”	1		
11	Н.Думавиның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү.«Яшь ана» хикәясе. Жизнь и творчество Н.Думави.Рассказ «Молодая мама»/ «Яшь ана»\ Главные герои рассказа Н.Думави «Молодая мама»/ «Яшь ана»	1		
12	Н.Думави. «Яшь ана» хикәясе. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар. \Хронотоп в рассказе Н.Думави «Молодая мама»/ «Яшь ана»	1		
13	Н.Думави. «Яшь ана» хикәясе. Хикәя, образ төшенчеләре	1		
14	Ш.Камалның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү. «Акчарлаклар» повесте. Жизнь и	1		

	творчество Ш.Камала. «Чайки»/ «Акчарлаклар»			
15	Ш.Камал. «Акчарлаклар» повесте. Әдәби әсәрдәге образлылык \ Повесть Ш.Камала «Чайки»/ «Акчарлаклар». Особенности жанра	1		
16	Ш.Камал. «Акчарлаклар» повесте.”Булыр әле”,”Егет елый”,””Матур бер иртә, моңлы бер кичә” бүлекләре.	1		
17	1920-1930 елларда әдәбияты \ Литература 1920-1930 годов	1		
18	Һ.Такташның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү.\ “Мокамай” поэмасы Жизнь и творчество Х.Такташа .	1		
19	Һ.Такташ. “Мокамай” поэмасы. \ Лиро-эпик жанр - поэма. \ Поэма Х.Такташа «Мукамай» / «Мокамай». Лирический герой .	1		
20	Һ.Такташ. “Мокамай” поэмасы.\ Художественная ценность поэмы Х.Такташа «Мукамай» / «Мокамай».	1		
21		1		
22	Г.Исхакыйның тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү.\ Жизнь и творчество Г.Исхаки. Комедия «Жан Баевич»/ «Җан Баевич» \ Художественная ценность комедии Г.Исхаки «Жан Баевич»/ «Җан Баевич	1		
23	Г.Исхакый. «Җан Баевич» комедиясе. \ События в комедии Г.Исхаки «Жан Баевич»/ «Җан Баевич».)	1		
24	Г.Исхакый. Г.Исхаки «Жан Баевич»/ «Җан Баевич» Характеристика персонажам комедии	1		
25	Г.Исхакый. «Җан Баевич» комедиясе. \Художественная ценность комедии Г.Исхаки «Жан Баевич»/ «Җан Баевич	1		
26	ДТУ Г.Исхакый “Кәҗүл читек” Эпик жанрлар турындагы белемнәрне киңәйтү \ Внеклассное чтение .Г.Исхаки «Сапоги, выделенные из козьей шкуры»/ «Кәҗүл читек»	1		
27	Г.Ибраһимовның тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу.“Кызыл чәчәкләр” повесте 1-9нчы бүлекләр \ Жизнь и творчество Г.Ибрагимова. Повесть «Красные цветы»/ « Кызыл чәчәкләр»	1		
28	Г.Ибраһимовның “Кызыл чәчәкләр” повесте. \Сюжет повести Г.Ибрагимова «Красные цветы»/	1		
29	Г.Ибраһимовның “Кызыл чәчәкләр” повесте.Сыйнфый көрәшнең кешеләр язмышына тәэсире.	1		

	Главные герои повести Г.Ибрагимова «Красные цветы»/ « Кызыл чәчәкләр			
30	Сочинение «Настоящий друг - проверенный друг»/ «Чын дус - сыналган дус», «Человек не выбирает себе эпоху»/ « Кеше үзе яши торган чорны сайлап ала алмый», «Легко быть человеком, но человечным быть трудно»/ «Кеше булу кыен түгел, кешелекле булу кыен» БСҮ “Чын дустым”	1		
31	Литература второй половины XX века	1		
32	С.Хәкимнең тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү ясау. Лирик жанр - күңел лирикасы «Әнкәй» шигыре. Жизнь и творчество С.Хакима Стихотворение «Матушка»/ «Әнкәй »	1		
33	Стиотворение С.Хакима «В этих полях, в этих долинах...»/ «Бу кырлар, бу үзәннәрдә...»	1		
34	С.Хәким. «Бу кырлар, бу үзәннәрдә...» шигырьләре	1		
35	**ДТУ С.Хәким. С.Хәким иҗаты белән танышуны дәвам итү “Дәверләр капкасы”**	1		
36	Ә.Еникинең тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү. Жизнь и творчество А.Еники Рассказ «Невысказанное завещание » /«Әйтелмәгән васыять»	1		
37	«Әйтелмәгән васыять» хикәясе. Сюжет рассказа А.Еники «Невысказанное завещание» /«Әйтелмәгән васыять»	1		
38	Ә.Еники. «Әйтелмәгән васыять» хикәясе. Главные герои рассказа А.Еники «Невысказанное завещание» /«Әйтелмәгән васыять» Пейзаж картинасы.	1		
39	Ә.Еники. «Әйтелмәгән васыять» хикәясе. Позиция автора в рассказе А.Еники «Невысказанное завещание» /«Әйтелмәгән васыять»	1		
40	Ә.Еники. «Әйтелмәгән васыять» хикәясе. Акъәби образы. Проблема төшенчәсе	1		
41	Ш.Хөсәеновның тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү. «Әни килде» драмасы.1 нче пәрдә Жизнь и творчество Ш.Хусаенова . Драма «Белое платье матери»/«Әни килде» драмасы.	1		
42	Ш.Хөсәенов. «Әни килде» драмасы. Литературные приемы в драме Ш.Хусаенова «Белое платье матери»/«Әни килде»	1		
	Ш.Хөсәенов. «Әни килде» драмасы. Главные образы в драме Ш.Хусаенова «Белое платье матери»/«Әни килде»	1		
43	Ш.Хөсәенов. «Әни килде» драмасы. Йомгаклау Художественная ценность драмы Ш.Хусаенова «Белое платье матери»/«Әни килде»	1		
44	**БСҮ “Әнием – бәгырем”**	1		

45	**БСҮ “Әнием – бәгырем”**	1		
46	Г. Сабитовның тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү. «Тәүге соклану» хикәясе \Жизнь и творчество Г. Сабитова. Рассказ «Первый восторг» /«Тәүге соклану» хикәясе	1		
47	Г. Сабитов. “Ярсулы яз” хикәясе. Композиция: әсәр кору алымнары \ Композиция рассказа Г. Сабитова «Первый восторг» /«Тәүге соклану	1		
48	Г. Сабитов. “Ярсулы яз” хикәясе. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья \Рассказ Г. Сабитов «Бурлящая весна» /«Ярсулы яз»	1		
49	М.Мәһдиевнең тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. «Без- кырык беренче ел балалары» повесте \ Жизнь и творчество М.Магдиева. Повесть «Мы – дети сорок первого года»/	1		
50	М.Мәһдиев. «Без -кырык беренче ел балалары» повесте. “Зарифуллин калырга булды”, ”Йокы килә” бүлекләре \ Повесть М.Магдиева «Мы – дети сорок первого года»/ «Без кырык беренче ел балалары»	1		
51	М.Мәһдиев. «Без- кырык беренче ел балалары» повесте.”До-ре-ми”,”Гренландиядә тәмәке үсә” бүлекләре \ Главные герои повести М.Магдиева «Мы – дети сорок первого года»/ «Без кырык беренче ел балалары».	1		
52	М.Мәһдиев. «Без- кырык беренче ел балалары» повесте.”Моны Фадеев кына шулай яза ала”,”Соңгы сүз”бүлекләре \ Литературные приемы в повести М.Магдиева «Мы –дети сорок первого года»/ «Без кырык беренче ел балалары» (ретроспекция)	1		
53	М.Галиевның тормыш юлына күзәтү. “Уйна әле” хикәясе \ Жизнь и творчество М.Галиева . Рассказ «Поиграй»/ «Уйна әле»	1		
54	М.Галиев. “Уйна әле” хикәясе Литературные приемы в рассказе «Поиграй»/ «Уйна әле»	1		
55	**БСҮ. “Шинельле һәм шинельсез солдатлар”. Контроль сочинение**	1		
56	**БСҮ. “Шинельле һәм шинельсез солдатлар”.Контроль сочинение**	1		
57	Контроль эш.	1		
58	Жизнь и творчество Г.Гыйльманова Рассказ «День рождения судьбы»/ «Язмышның туган көне»	1		
59	Г.Гыйльмановның тормыш юлына һәм иҗатына күзәтү. «Язмышның туган көне» хикәясе.	1		
60	Г.Гыйльманов. «Язмышның туган көне» хикәясе.	1		

61	Г.Гыйльманов. «Язмышның туган көне» хикәясе.11-12 нче бүлекләр\ Рассказ «День рождения судьбы»/ .Контекст рассказа Г.Гыйльманова Рассказ «День рождения судьбы»/ «Язмышның туган көне»	1		
62	З.Хәкимнең тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү. «Сәер кыз» драмасы. Конфликт, сюжет рассказа Г.Гыйльманова «День рождения судьбы»/ «Язмышның туган көне» сюжет элементлары	1		
63	З.Хәким. «Сәер кыз» драмасы. . Тема, проблема, идея.\ Жизнь и творчество З.Хаким Драма «Странная девушка»/ «Сәер кыз»	1		
64	З.Хәким. «Сәер кыз» драмасы. Жанровые особенности драмы З.Хакима «Странная девушка»/ «Сәер кыз» \ Определяют тему и идею произведения, пересказывают сюжеты, характеризуют персонажи, дают им сравнительные характеристики.	1		
65	Р.Харисның тормыш юлына кыскача күзәтү. «Сабантуй» поэмасы.” Чакыру” бүлеге Жизнь и творчество Р.Хариса. Поэма «Сабантуй»	1		
66	Р.Харис. «Сабантуй» поэмасы.”Колгага менү”,”Чүлмәк вату” бүлекләре Национальный калорит поэмы Р.Хариса «Сабантуй»	1		
67	Р.Харис. «Сабантуй» поэмасы.”Ат чабышы”,”Көрәш” бүлекләре	1		
68	ДТУ Вакытлы матбугатка күзәтү ясау	1		
69	Р.Фәйзуллинның тормыш юлына күзәтү.“Биеклек” шигыре\ Жизнь и творчество Р. Фәйзуллина. Стихи «Высота »/ «Биеклек»	1		
70	Р. Фәйзуллин. “Туган тел турында бер шигырь” Р.Файзуллин «Стихотворение о родном языке»/ «Туган тел турында бер шигырь» «Ты не забудь!»/«Онытма син!» Р. Фәйзуллин. ”Онытма” шигыре. Йомгаклау	1		

Календарь-тематик планлаштыру

Әдәбият (Родная литература), 8 нче класс

№	Дәрес темасы	сәгать	Үтәлеш	
			план	Факт
1	Сәнгать төре буларак әдәбият. \ Художественная литература как одна из форм освоения мира, богатства и многообразия духовной жизни человека	1		
2	Лирические, эпические и драматические роды художественной литературы	1		
3	Урта гасырлар әдәбияты. Суфичылык һәм суфичылык әдәбияты. Казан ханлыгы чоры. Казан ханлыгы чорына кыскача тарихи, мәдәни, әдәби күзәтү. \Назидание в художественной литературе. Общая характеристика татарской литературы периода Казанского ханства.	1		
4	Мөхәммәдьярның тормыш юлы турында мәгълүмат. «Нәсыйхәт» шигыре. \ \ Гуманистическая дидактика творчества поэта Мухаммедьяра.Стихотворение «Назидание»\«Нэсыйхэт»	1		
5-	XIX гасыр әдәбияты. \ \ Концепция образованного, просвещенного человека, особенности его изображения.	1		
6	Муса Акъегетзадәнең «Хисаметдин менла» повесте. Мәгърифәтчелек әдәбияты \Просвещенность, честность, ум, патриотизм и благородство. Муса Акъегет «Хисаметдин менла». Авторская характеристика героя.	2		
7	Сөйләм үстерү.Төп образларга характеристика язу.	1		
8	XX гасыр башы әдәбияты\ Особенности татарской литературы начала XX века	1		
9	М.Гафуриның «Нәсыйхәт» шигыре.\ М.Гафури «Нәсыйхәт» / «Назидание». Добро и зло в стихотворении поэта начала XX века. Традиции и новаторство.	1		
10	Габдулла Тукай иҗатында дин фәлсәфәсе. “Тәәссер”, “Ана догасы”.\Религиозная философия в творчестве Г.Тукая	1		
11	Габдулла Тукай иҗатында дин фәлсәфәсе. “Таян Аллага”, “Нәсыйхәт”шигырьләре\ Религиозная философия в творчестве Г.Тукая	1		
12	Сөйләм үстерү **Сочинение.** Габдулла Тукай иҗатында дин фәлсәфәсе \Сочиненение. Г.Тукай иҗаты буенча./ Сочинение по творчеству Г.Тукая/	1		
13	Шәриф Камалның «Буранда» хикәясе . XX гасыр башы татар әдәбиятында Психологизм. Ш. Камал. «Буранда» / «В метель». Рождение психологизма в татарской литературе .	1		
14	Шәриф Камалның «Буранда» хикәясе. Психологизм. Ш. Камал «Буранда» / «В метель».Эмоциональная насыщенность текста: средства и приемы. Композиция.	1		
15	Фатих Әмирханның «Бер хәрабәдә» хикәясе. \ Жизнь и творчество Ф.Амирхана.	1		

16	Фатих Әмирханның «Бер хәрабәдә» хикәясе. Сызлану фәлсәфәсе. \ Ф. Амирхан «На развалинах…».Жанр нэсер. Образ повествователя, его переживания в произведении.	1		
17	Сөйләм үстерү.Сочинение.Фатих Әмирханның «Бер хәрабәдә» хикәясенә бәяләмә.	1		
18	К.Тинчурин “Искәндәр” хикәясе. Сызлану фәлсәфәсе \ Жизнь и творчество К.Тинчурина. Рассказ “ Искәндәр”, /”Искендер”/	1		
19	К.Тинчурин.Рассказ “Хәкимҗан агай”, / “Дядя Хакимзян”	1		
20	Фәтхи Бурнашның «Таһир-Зөһрә» трагедиясе. \ Жизнь и творчество Ф. Борнаша. Трагедия «Таһир-Зөһрә» /«Тагир-Зухра».	1		
21	Фәтхи Бурнашның «Таһир-Зөһрә» трагедиясе. Мәхәббәт фәлсәфәсе. Ф. Борнаш «Таһир-Зөһрә» /«Тагир-Зухра». Жанр трагедии	1		
22	Фәтхи Бурнашның «Таһир-Зөһрә» трагедиясе	1		
23	Фәтхи Бурнашның «Таһир-Зөһрә» трагедиясе Ф. Борнаш «Таһир-Зөһрә» /«Тагир-Зухра». Средневековый романтический сюжет, тема любви и предательства.	1		
24	20 – 30 нчы еллар әдәбияты. Әдәби барыш: чор әдәбияты. \ Литература 20-30 г.	1		
25		1		
26	Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасы. Жизнь и творчество К. Тинчурина. «Сүнгән йолдызлар» / «Угасшие звезды».	1		
27	Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасы К. Тинчурин «Сүнгән йолдызлар» / «Угасшие звезды». Афористичность названия.	1		
28	Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасы \ “Тема любви в произведении «Сүнгән йолдызлар» / «Угасшие звезды».	1		
29	Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасы \ “Тема любви в произведении «Сүнгән йолдызлар» / «Угасшие звезды».	1		
30	Б.с.ү.Сочинение язу. Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасында күтәрелгән проблемалар	1		
31	Жизнь и творчество Х.Такташ. Поэма «Алсу».	1		
32	Х. Такташ «Алсу». Жанр поэмы. Романтический герой.	1		
33	Гадел Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повесте. Жизнь и творчество Г.Кутуя. Повесть «Тапшырылмаган хатлар» / «Неотосланные письма».	1		
34 35	Гадел Кутуй «Тапшырылмаган хатлар». Яңа тормыш өчен көрәш романтикасы Г.Кутуй «Тапшырылмаган хатлар» / «Неотосланные письма». Конфликт	1		
36	Гадел Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повесте \ Г.Кутуй «Тапшырылмаган хатлар» / «Неотосланные письма». Романтический сюжет.	1		

37 38	Гадел Кутуй «Тапшырылмаган хатлар» повесте. Г.Кутуй «Тапшырылмаган хатлар» / «Неотосланные письма». Вставки в духе социалистического реализма.	1		
39	Б.с.ү. Сочинение язу. «Тапшырылмаган хатлар» повестенда мәхәббәт-гаилә проблемасының хәл ителеше.	1		
40 41	Бөек Ватан сугышы чоры әдәбияты \ Патриотизм в татарской литературе. Патриотизм в поэзии периода Великой Отечественной войны.	1		
42	Ф. Кәримнең тормыш, иҗат юлы. \Жизнь и творчество Ф.Карима. “Сөйләр сүзләр бик күп алар”, / “”/, “Ант”,/ “Клятва”/, “Ватаным өчен”, / “ За родину”/	1		
43	Фатих Кәримнең «Сибәли дә сибәли»,«Ватаным өчен», «Теләк», «Сөйләр сүзләр бик күп алар», «Бездә яздыр», «Газиз әнкәй»шигырьләре.	2		
44	Ф. Карим. Стихотворения «Газиз әнкәй», / “Дорогая мама”/. Поэма “ Кыңгыраулы яшел гармун” , / “Зеленая гармонь с колокольней”/.	1		
45	60-80 нче еллар әдәбияты \ Литература 60-80 годов.	1		
46	Гомәр Бәшировның «Туган ягым – яшел бишек» автобиографик повесте \ Жизнь и творчество Г.Баширова. “Туган ягым-яшел бишек”,/ “Родноя сторона-зеленая колыбель”/	2		
47 48	Гомәр Бәшировның «Туган ягым – яшел бишек» автобиографик повесте \Г.Баширов. “Туган ягым-яшел бишек”,/ “Родноя сторона-зеленая колыбель”/	2		
49	Д.Т.У. Мәдинә Мәликова “Чәчкә балы”повесте. \ Внеклассное чтение	1		
50 51	Аяз Гыйләҗевнең “Язгы кәрваннар” повесте \А.Гилязев. Повесть . Язгы кәрваннар”, /“Весенние караваны”	2		
52 53	Аяз Гыйләҗевнең “Язгы кәрваннар” повесте - А.Гилязев. Повесть . Язгы кәрваннар”, /“Весенние караваны”	2		
54	Сөйләм үстерү. Сочинение. “Кешеләргә изгелек кылып яшәү – үзе бәхет”.	1		
55	Миргазиян Юныс “Биектә калу” (“Шәмдәлләрдә генә утлар яна”) повесте \ Жизнь и творчество М. Юныса. Повесть “Шәмдәлләрдә генә утлар яна”, / “Только в подсвечниках горят огни”/	2		
56 - 57	Миргазиян Юныс “Биектә калу” (“Шәмдәлләрдә генә утлар яна”) повесте \ М. Юныс. Повесть “Шәмдәлләрдә генә утлар яна”, / “Только в подсвечниках горят огни”/. Главные герои. ”/. Художественно-поэтические средства.	2		
58	Равил Фәйзуллинның «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга…», “ Вакыт”шигырьләре Жизнь и творчество Р.Файзуллина.	1		
59 60	Равил Фәйзуллинның «Аккошлар», «Мин сиңа йомшак таң җиле…»“ “Якты моң” һәм кыска шигырьләре. Р. Файзуллин. «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга...» / «Мелочность твоей	1		

	души…».			
61	Д.Т.У Фәүзия Бәйрәмова “Кыңгырау”повесте	1		
62	Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» моңсу комедиясе Әлмәндәр карт образы . Миннуллин «Әлдермештән Әлмәндәр» / «Альмандар из Альдермыша». Образ сильного человека в литературе	2		
63	Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» моңсу комедиясе Яшәү- үлем фәлсәфәсе.	2		
64	Фәнис Яруллинның «Җилкәннәр җилдә сынала» повесте. Ф Жизнь и творчество Ф. Яруллина. Ф. Яруллин «Җилкәннәр җилдә сынала» / «Паруса испытываются на ветру». Противоборство с судьбой и с собственной немощью.	2		
65	Ф. Яруллин «Җилкәннәр җилдә сынала» / «Паруса испытываются на ветру». Противоборство с судьбой и с собственной немощью. Ф. Яруллин «Җилкәннәр җилдә сынала» / «Паруса испытываются на ветру». Противоборство с судьбой и с собственной немощью.	1		
66	Мөдәррис Әгъләмовның «Каеннар булсаң иде» шигыреЖизнь и творчество М. Аглямова. «Каеннар булса идеңң» / «Как березы», «Учак урыннары» / «Места костров» Сила – в преданности идеалам.	1		
67	Мөдәррис Әгъләмовның «Учак урыннары» һ.б шигырьләре М. Аглямов “Җил дә җил» / «Ветер и ветер», «Без» / «Мы”/ Проблема “исторической памяти” М. Аглямов “ Сабантуй”. Многообразие жанровых форм, стилевых черт в творчестве М. Аглямова.	1		
68	Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева. Шагыйрәләр иҗатын өйрәнеп, проектлар яклау дәресе.\ Молодежное творчество в современной татарской литературе»	2		
69	Хәзерге татар әдәбиятында яшьләр иҗаты. Проектлар яклау дәресе	1		
70	Йомгаклау дәресе	1		

Календарь-тематик планлаштыру

Әдәбият (Родная литература), 9 нчы класс

№	Дәрес темасы	сәгать	Үтәлеш	
			план	Факт
1	Сүз сәнгате. Эстетик идеал.\Природа искусства. Место литературы среди других видов искусства.	1		
2	Әдәбият тарихы. Әдәбиятның чорларга бүленеше, үсеш баскычлары.\ Литературный процесс. Понятие о литературном процессе и периодах в развитии литературы.	1		
3	Борынгы һәм урта гасырлар әдәбияты \Историко-литературные сведения о тюрках и предках татар. Этапы развития древней и средневековой тюрко-татарской литературы. Гомумтөрки әдәбият.	1		
4	Казан ханлыгы чоры әдәбиятына гомуми күзәтү. Мөхәммәдьяр \Общая характеристика татарской литературы периода Казанского ханства	1		
5	Торгынлык чоры әдәбияты\ общая характеристика литературы XVII-XIX (1 половина)Вв.Отражение кризисного состояния татарского общества в хикметах – философских изречениях М. Колый.	1		
6	XIX гасыр әдәбияты \ Татарская литература XIX века	1		
7	З.Бигиевның тормышы, иҗаты. \ Появление в литературе новых видов и жанров европейского типа. Жизнь и творчество З.Бигиева	1		
8	З. Бигиев «Өлүф, яки Гүзәл кыз Хәдичә» / «Тысячи, или красавица Хадича» – в сокращенном виде).	1		
9	З.Бигиевнең “Меңнәр, яки Гүзәл кыз Хәдичә” романының сюжет – композициясе, проблематикасы һәм образлар системасы.\ Сюжет-композиция, проблематика и система образов в романе З. Бигиева Роман «Тысячи, или красавица Хадича».	1		
10	З.Бигиевнең "Меңнәр, яки гүзәл кыз Хәдичә" романында Муса образы"	1		
11	Сочинение "Мәгърифәтчелек әдәбияты" \ «Просветительская литература»	1		
12	XX гасыр башы татар әдәбияты.\ Литература в начале XX века.	1		
13	Ф.Әмирханның тормыш, иҗат юлы.\Жизнь и творчество Ф. Амирхана	1		
14	Ф. Әмирханның “Хәят” повесте. \ Повесть Ф. Амирхана «Хаят»	1		
15	Ф. Әмирханның “Хәят” повесте. Модернизм. \Повесть Ф. Амирхана «Хаят». Модернизм, модернистские приемы. Светская литература.	1		
16	Ф.Әмирханның “Хәят” повесте- романтизм һәм реализм синтезы. Повестьта образлар системасы. \ Романтизм и реализм в романе “Хаят”. Образная система повести	1		

17	Сочинение на тему : «Хаят-идеал писателя»	1		
18	Г.Камалның тормышы һәм иҗаты.. \ Жизнь и творчество Г. Камала. Формы смеха: юмор, сатира, сарказм	1		
19	Г.Камалның “Банкрот” комедиясе \ Комедия Г. Камала «Банкрот»	1		
20	Г.Камалның «Банкрот» комедиясендә конфликт үзенчәлекләре. \ Особенности конфликта в комедии Г. Камала “Банкрот”.	1		
21	1917 – 1941 еллар татар әдәбияты. \ Татарская литература 1917 – 1941 годов. /Сложность процесса развития татарской литературы после 1917 года	1		
22	Жизнь и творчество М. Галяу \ Активизация романной жанровой традиции: М. Галяу («Мөһаҗирләр» / («Мухаджиры» – в сокращенном виде).	1		
23	Жизнь и творчество М. Галяу. Роман «Беженцы». / М.Галәүнең тормышы һәм иҗаты. “Мөһаҗирләр” романы.	1		
24	/ М.Галәүнең “Мөһаҗирләр” романы: вакыйгалар катламы, конфликт үзенчәлеге, образ – характерлар бирелеше. \ События, конфликты, образы в романе М. Галяу «Беженцы».	1		
25	Бөек Ватан сугышы еллары әдәбияты. ДТУ. Г. Әпсәләмовның “Ак төннәр” повестенда батырлык гәүдәләнеше. \/ Татарская литература в период Великой Отечественной войны. Внеклассное чтение Г. Абсалямова “Белые ночи”.	1		
26	Төп образлар, мотивлар һәм сугыш еллары поэтикасы . \Основные образы, мотивы и поэтика поэзии военных лет	1		
27	Г. Кутуй – солдат һәм шәхес. «Сагыну» нәсере. Г. Кутуй – солдат и личность. «Ностальгия» /	1		
28	М. Җәлилнең тормышы, көрәше, иҗаты. \ .Жизнь и творчество М. Джалиля. Лирический жанр: философская лирика	1		
29	М Җәлилнең “Моабит дәфтәрләре”ндә тематик һәм жанр төрлелеге \ Тематическое и жанровое разнообразие в сборнике “Тетради Моабита”.М. Джалиль «Моабитская тетрадь»	1		
30	М. Җәлил “Җырларым”, “Кошчык” шигырьләре. Стихи М. Джалиля :«Җырларым» /«Песни мои», «Тик булса иде ирек» / «Лишь бы была свобода», «Ышанма» /«Не верь!»	1		
31	М. Җәлил батырлыгы турында фәнни һәм әдәби эшләр \ Научные и литературные работы о героизме М.Джалиля	1		
32	Ә.Еникинең тормышы һәм иҗаты .\.Жизнь и творчество А. Еники.	1		
33	Ә.Еникинең “Кем җырлады?” хикәясендә сугыш фаҗигасе һәм аны чагылдыруда Җыр образы Образ песни о трагедии войны и ее отражение в рассказе «Кто пел?».	1		
34	Ә. Еники «Бала» /«Детя»	1		
35	Ә. Еники «Ана белән кыз» /«Мать и дочь»	1		

36	1960-1980 елларда татар әдәбият ы \ Литература 1960-1980 годах	1		
37	Г. Баширов “Сарут” ./ Сугыштан соңгы һәм 1960-80 нче еллар әдәбияты. ДТУ. Г. Бәшировның “Сарут” хикәясендә явызлыкка җәза бирү чагылышы \ Внеклассное чтение. Г.Баширов “Сарут” / «Сарут» Литература послевоенных лет. Внеклассное чтение.	1		
38	40-50 нче еллар шигъриятенең фәлсәфи-лирик юнәлеше. \Философско-лирическая направленность поэзии 40-50-х гг.			
39	Х.Туфанның тормышы һәм иҗаты. “Кайсыгызның кулы җылы”, “Киек казлар” шигырьләре. \Жизнь и творчество Х.Туфана Жизнь и творчество Х. Туфана. Стихи «Чьи руки теплее», «Дикие гуси “	1		
40	Х. Туфанның иҗаты. \ Этапы творчества Х. Туфана («Кайсыгызның кулы җылы» / «Чьи руки теплее», «Киек казлар» / «Дикие гуси»).	1		
41	“Ак чәчәк атар иде” \Поэзия Х.туфана.	1		
42	Сочинение “Х.Туфан поэзиясе . Сочинение на тему : «Поэзия Х.Туфана»	1		
43	И.Юзеевнең тормыш һәм иҗат юлы. \ Юзеева Жизнь и творчество И. Юзеева. Стихи и поэмы И. Юзеева “Әй Кеше...”, “Без”, “Сагышлы мирас”,	1		
44	Стихи И.Юзеева .Исповедальность, особенности поэтики и стиля. “Гасыр кичкән чакта”, “Калдыр, аккош, каурыеңны” шигырьләре.	1		
45	И. Бзеевның “Өчәү чыктык ерак юлга” поэмасы. \Поэма И.Юзеева «Өчәү чыктык ерак юлга»/ «Троем вышли в дальнюю дорогу»	1		
46	А. Гыйләҗев тормышы һәм иҗаты. Татар әдәбиятының милли гореф-гадәтләргә кайтуы. \Жизнь и творчество А. Гилязова. Возвращение татарской литературы к национальным традициям.	1		
47	А.Гыйләҗевның “Җомга көн, кич белән” повесте: вакыйгалар катламы, конфликт үзенчәлеге, образ – характерлар бирелеше.\ События, конфликты, образы в повесте А. Гилязова «В пятницу вечером».	1		
48	Сәнгать алымнары: кабатлау, параллелизм, каршы тору, ретроспекция. А. Гыйләҗев ("Җомга көнне кич белән"). \Художественные приемы: повтор, параллелизм, противопоставление, ретроспекция. А. Гилязов («Җомга көн кич белән» / «В пятницу вечером»).	1		
49	Художественное осмысление национальных черт характера, традиций татарского народа: А. Гилязов («Җомга көн кич белән» / «В пятницу вечером»).	1		
50	Н. Фәттахның тормыш һәм иҗат юлы. “Итил суы ака торур” романы (өзекләр). Жизнь и творчество Н.Фаттаха	1		
51	Социаль реализмның тарихи романын үзгәртү. Эпик жанр: роман. Трансформация исторического романа соцреализма Эпический жанр: роман. (Н. Фаттах «Ител суы ака торур» / «Итиль – река течет»)	1		

52	Н. Фәттахның “Итил суы ака торур” романының идея- проблематикасы, образлар системасы. \ Идея - проблематика, система образов в романе Н. Фаттаха «Итиль – река течет».	1		
53	Н. Фаттах «Ител суы ака торур» / «Итиль – река течет»)	1		
54	Халык традицияләрен торгызу һәм саклау проблемалары . Т.Миңнуллинның тормышы, иҗаты. “Кулъяулык” музыкаль драмасы. \ Жизнь и творчество Т. Миннулина. Музыкальная драма “Платочек” Проблемы возрождения и сохранения народных традиций (Т. Миңнуллин «Платочек»	1		
55	Проблемы возрождения и сохранения народных традиций (Т. Миңнуллин «Кулъяулык» / «Платочек)».	1		
56	XX-XI гасыр чикләрендә татар әдәбияты \ Литература на рубеже XX-XXI вв.	1		
57	Зөлфәтнең тормыш һәм иҗат юлы. “Тамыр көлләре”, “Бул гына”, ”Дүрт җыр”, “Тойгыларда алтын яфрак шавы”, “Тылсым” шигырьләре. \Трансформация татарской литературы на рубеже XX-XXI веков: критическая оценка советского и постсоветского времени, переосмысление далекой и близкой истории народа («Пепел корней», «В чувствах – золотая мелодия листьев»).	1		
58	Татар әдәбиятын XX-XI гасыр чикләрендә үзгәртү: Совет һәм совет чорыннан соңгы чорны тәнкыйди бәяләү, халыкның ерак һәм якын тарихын яңадан аңлау. \ (Зульфат «Тамыр көлләре» / «Пепел корней», «Тойгыларда алтын яфрак шавы» / «В чувствах – золотая мелодия листьев»).	1		
59	Класстан тыш уку Ф.Латыйфи «Хыянәт» / «Измена»	1		
60	Тел-сурәтләү чаралары \Языковые и стилистические средства (тропы, лексические, стилистические, фонетические средства).			
61	Ф.Садриевның тормышы, иҗаты. “Таң җиле” романы. \Появление литературных произведений, описывающих отдельные этапы в жизни страны с точки зрения конфликта человека и общества. (Ф. Садриев «Таң җиле» / «Утренний ветерок» – в сокращенном виде).	1		
62	Сочинение : Ф.Садриның иҗаты буенча.	1		
63	Ф.Садриевның “Таң җиле” романының идея- проблематикасы, образлар системасы. \ Идея - проблематика, система образов в романе Ф.Садриева «Утренний ветерок».	1		
64	Ф. Садриев «Таң җиле» / «Утренний ветерок» – в сокращенном виде).	1		
65	Хәзерге әдәбият. Дөнья әдәбиятының барышы. З.Хәкимнең “Телсез күке” драмасы. \Драма З.Хакима «Телсез күке» / «Немая кукушка»	1		
66	З.Хәкимнең “Телсез күке” драмасы.\ Драма З.Хакима «Телсез күке» / «Немая кукушка»	1		
67	ДТУ. “Идел” журналы – минем рухи юлдашым. \ Внеклассное чтение. Журнал “Идель” – мой духовный спутник.	1		
68	Гомумиләштереп кабатлау. Йомгаклау.	1		